

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ПЕРША СЕКЦІЯ

СПРАВА «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

(Заява № 41526/10)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

24 липня 2012 року

ОСТАТОЧНЕ
24/10/2012

Це рішення є остаточним згідно зі статтею 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Ђорђевић проти Хорватії»,

Європейський суд з прав людини (Перша Секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Анатолій Ковлер (Anatoly Kovler), *Голова*,
Ніна Вайіч (Nina Vajić),
Пер Лоренцен (Peer Lorenzen),
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Ханлар Гаджієв (Khanlar Hajiyev),
Лінос-Александр Сіціліанос (Linos-Alexandre Sicilianos),
Ерік Мозе (Erik Møse), *судді*,

та Сорен Нільсен (Søren Nielsen), *Секретар Секції*,

Після наради за зачиненими дверима 3 липня 2012 року,

Постановляє таке рішення, ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 41526/10) проти Республіки Хорватія, яку 12 липня 2010 року подали до Суду згідно зі статтею 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод («Конвенція») два громадянина Хорватії - пан Далібор Джорджевіч (Dalibor Ђорђевић) та пані Радміла (Radmila) Джорджевіч («заявники»).

2. Заявників, яким було надано компенсацію за правову допомогу, представляла пані І. Бойіч (I. Војіć), юрист, що практикує в м. Загреб. Уряд Хорватії («уряд») представляла його уповноважена, пані Ш. Стажнік (Š. Stažnik).

3. 10 вересня 2010 року Голова Першої Секції вирішив довести заяву до відома уряду. Також було вирішено розглянути прийнятність та суть заяви одночасно (стаття 29 § 1).

4. Заявники та уряд надали свої зауваження з питань прийнятності та суті справи. Крім того, були отримані коментарі від організації «Європейський форум з проблем інвалідності» (European Disability Forum), яка отримала дозвіл на участь у письмовій процедурі в якості третьої сторони (стаття 36 § 2 Конвенції та правило 44 § 3). Уряд-відповідач надав відповідь на ці коментарі (стаття 44 § 6).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявники народилися в 1977 та 1956 роках, відповідно, та проживають у м. Загреб.

6. Перший заявник є особою, визнаною недієздатною у зв'язку з його розумовою та фізичною відсталістю. Він ходить на курси для дорослих при початковій школі В.Б. (V.B.) у м. Загреб протягом дванадцяти годин на тиждень. За ним доглядає його матір, друга заявниця. Медична документація від 16 червня 2008 року описує його стан здоров'я таким чином:

«...у дуже ранньому віці він перехворів на гнійний менінгіт, що призвело до незворотних наслідків та епілепсії. Він відстає в розумовому та фізичному розвитку та перебуває під постійним наглядом невролога та психіатра. З огляду на наявність гідроцефалії йому було імплантовано клапан Пуденця [тип шунта спинномозкової рідини]. ...його зір дуже поганий ... і він залежить від своєї матері в

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂORĐEVIĆ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

питаннях годування, одягання, особистої гігієни та пересування. Його хребет рухливий, але він болить у нижній частині. ... У нього значна деформація стопи, ... йому важко ходити, він не може ходити на носках та п'ятах. У психіатричному плані він є емоційно відчуженим, боязким та має невеликий словниковий запас...».

7. Заявники проживають на першому поверсі в квартирі, що знаходиться в багатоквартирному будинку в районі Загребу Шпанско (Špansko). Початкова школа А.К. знаходиться неподалік від них.

8. Як вбачається, в період з липня 2008 по лютий 2011 року заявники піддавалися переслідуванню. Вони стверджують, що учні початкової школи А.К., кожен з яких є неповнолітнім, часто докучають їм, особливо першому заявнику, в будь-який час протягом дня, особливо коли учні повертаються додому зі школи в компаніях, а також у другій половині дня та ввечері, коли вони збираються без нагляду батьків навколо дерев'яної лави, що знаходиться навпроти балкона квартири заявників. Переслідування триває близько чотирьох років і пояснюється станом здоров'я першого заявника та сербським походженням обох заявників. Ще більша компанія дітей, також неповнолітніх, щодня приходить у парк навпроти квартири заявників, вигукує лайливі слова на адресу першого заявника, обзиває його та робить образливі написи на тротуарі. Діти часто дзвонять у дзвоник заявників, запитуючи, коли перший заявник вийде на вулицю. Вони часто плюються на першого заявника.

9. Поліцейський протокол від 31 липня 2008 року зазначає, що друга заявниця зателефонувала до поліції о 21.12 годині та поскаржилася, що невідомі молодики не дають їй та її синові спокою та зламали деякі предмети на її балконі. Поліція прибула в будинок заявників о 21.30 годині, і друга заявниця повідомила їй, що близько 18 години вона разом з другим заявником вийшла з квартири, а коли вони повернулися близько 21 години, вона виявила, що балкон був зламаний, а всі квітники - розриті. Вона також розповіла поліцейським, що перший заявник піддавався переслідуванням протягом тривалого періоду часу з боку дітей з їхнього району у зв'язку з його розумовою відсталістю. Вона назвала імена двох дітей.

10. 2 березня 2009 року центр соціального захисту Суседграду (Susedgrad) призначив контроль за батьківським піклуванням над Д.К. (D.K.) - учнем початкової школи А.К. в Загребі - з огляду на його погану успішність, проблемну поведінку та схильність до скоєння злочинів. Згадки про його участь у переслідуванні заявників не було.

11. Медичний звіт, складений 6 квітня 2009 року, свідчить, що першого заявника психологічно та фізично переслідували на вулиці, і що на його обох руках були опіки від цигарок. Лікар попросив органи соціального захисту розпочати провадження щодо захисту першого заявника як особи з серйозними психічними розладами, і описав його як спокійну та добродушну людину, яка не могла і не знала, як захистити себе від хуліганів.

12. У листі, надісланому 20 квітня 2009 року уповноваженому з прав інвалідів, друга заявниця поскаржилася, що 4 квітня 2009 року двоє дітей - Д.К. та І.М. - переслідували першого заявника. Вона стверджувала, що під час їзди на велосипедах вони під'їхали до першого заявника та обпалили його руки цигарками. Вона також скаржилася, що перший заявник постійно був предметом переслідувань з боку дітей, які ходять до розташованої неподалік школи, у зв'язку з його розумовою відсталістю, та що друга заявниця неодноразово, але безрезультатно, скаржилася на це до центру соціального захисту Суседграду, а також керівництву початкової школи А.К.

13. Того ж дня адвокат заявників поскаржилася до поліції на події 4 квітня 2009 року.

14. Поліцейський протокол від 5 травня 2009 року зазначає, що того дня в приміщенні другого поліцейського відділку м. Загреб поліція опитала Д.К., 1997 року народження, та П.Б. (P.B.), 1995 року народження. Відповідна частина протоколу стосовно Д.К. зазначає:

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЋ»

«На запитання про те, чи пам'ятає він про події 4 квітня 2009 року в ... м. Загреб, [Д.К.] говорить, що близько полудня він був там зі своїм другом І.М., який вчиться в 7-му класі початкової школи А.К., і що П.Б., старший хлопчик із сьомого класу тієї ж школи, прийшов разом з двома чоловіками, яких він не знав, і які грали у м'яч. Чоловік, який є інвалідом та який має проблеми з народження і проживає в багатоквартирному будинку на вулиці..., грався між будівлями. У певний момент П.Б. запалив цигарку, підійшов до Далібора та кілька разів обпалив його праву руку, після чого всі вони втекли, оскільки цей чоловік почав кричати».

Відповідна частина протоколу стосовно П.Б. зазначає:

«На запитання про те, чи пам'ятає він про події 4 квітня 2009 року в ... м. Загреб, що стосуються переслідування інваліда Далібора Джорджевича, [П.Б.] говорить, що він не був там присутнім, але на початку того тижня під час ранкової перерви він зустрівся з Д.К., який ходить до 5-го класу тієї ж школи, і який сказав йому, що він [Д.К.] та І.М. близько полудня в суботу погасили цигарку об руку чоловіка на ім'я Далібор на вулиці ..., який живе на цій вулиці та є інвалідом.

На наступне запитання про те, чи знає він, як виглядає цей чоловік, він відповідає, що він колись ходив гратися на цій вулиці з іншими сусідськими хлопцями і бачив цього чоловіка, якому близько тридцяти років, міцної статури, має коротке волосся з сивиною, світлу шкіру та має труднощі у спілкуванні. Цей чоловік грає з іншими дітьми, які дражнять його, а він бігає за ними та б'є їх».

15. Поліцейський протокол від 7 травня 2009 року зазначає, що того дня в приміщенні другого поліцейського відділку м. Загреб поліція допросила І.М., 1994 року народження. Відповідна частина протоколу зазначає:

«На запитання про те, чи пам'ятає він про події 4 квітня 2009 року в ... м. Загреб, що стосуються переслідування інваліда Далібора Джорджевича, якому 30-40 років, [І.М.] говорить, що він пам'ятає про цю подію, оскільки це була субота, ... і він взяв велосипеда та поїхав ... з Д.К. на вулицю ..., де вони побачили Далібора, інваліда від народження, який між будівлями грав у м'яч з кількома дітьми, які забрали в нього м'яч і не хотіли його повертати йому. Коли він це побачив, він [І.М.] запитав у дітей, чому вони не повертають м'яч Далібору, а Далібор почав кричати та махати руками. Тоді діти кинули м'яч, і він забрав його. Він [І.М.] тримав цигарку в лівій руці ... і коли він проїжджав повз Далібора на своєму велосипеді, він [Далібор] почав розмахувати руками і вдарив його кілька разів по руці, в якій він тримав цигарку, тим самим обпаливши собі руку. Він упевнений, що він обпалив Далібора лише один раз, і він шкодує про це. Він не розуміє, чому Далібор відреагував таким чином, оскільки це була не його [І.М.] вина, що деякі діти забрали в нього м'яч. Учня П.Б. з ними не було.

...

На наступне запитання про те, чи мав Далібор проблеми з іншими дітьми, [І.М.] відповідає, що він часто буває на тій вулиці, де Далібор грає у м'яч з іншими хлопчиками, і що ці діти дражнять Далібора через його хворобу ..., після чого він біжить за ними та ловить їх.

У кінці опитування Р. (Р.), матері [І.М.], порадили звернути увагу на поведінку І.М. Вона сказала, що не мала з ним ніяких проблем, і що вона не знає, чому він це зробив».

16. 19 травня 2009 року другий поліцейський відділок м. Загреб скерував протокол до прокуратури у справах неповнолітніх м. Загреб, зазначаючи, що:

- 16 квітня 2009 року поліція отримала листа з центру соціального захисту Суседграду, в якому повідомлялося, що він отримав листа від другої заявниці, в якому вона стверджувала, що її син піддавався поганому поводженню з боку Д.К. та інших, та додала медичну документацію;

- 30 квітня 2009 року поліція отримала листа від уповноваженої з прав інвалідів, в якому зазначалося, що вона також отримала листа від другої заявниці, яка звернулася за допомогою у зв'язку з частим переслідуванням першого заявника.

Поліція також повідомила прокуратуру у справах неповнолітніх м. Загреб про опитування, які вона провела з дітьми Д.К., І.М. та П.Б.

17. У листі від 20 травня 2009 року другий поліцейський відділок м. Загреб повідомив уповноважену про те, що поліція опитала дітей І.М. та Д.К., що вона зв'язалася з

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЋ»

директором початкової школи А.К., що поліцейські з відділку були проінформовані про проблеми і що вони регулярно патрулюють відповідні вулиці.

18. 17 липня 2009 року поліція повідомила центр соціального захисту Суседграду про те, що вона встановила, що 4 квітня 2009 року близько полудня перший заявник грав у м'яч на вулиці з деякими сусідськими хлопчиками, які забрали в нього м'яч і це його засмутило. Коли хлопчики І.М. та Д.К. проходили повз першого заявника, він замахав руками, і І.М. ненавмисно обпалив його руки.

19. 16 липня 2009 року центр соціального захисту Суседграду підготував звіт щодо першого заявника. У відповідній частині звіту зазначається:

« ...

6 серпня 2008 року мати [першого заявника] Радміла поскаржилася нам на переслідування Далібора, стверджуючи, що діти ... приходили в гості до дівчат В.К. (V.K.) та І.К., які живуть в їхньому багатоквартирному будинку. Дівчата К. сказали, що вони не переслідували Далібора, і що лідером компанії був Х.Б. (H.B.).

Між дівчатами К. та їхньою матір'ю Й.Ф. (J.F.) було досягнуто домовленості про те, що дівчата перестануть збиратися перед багатоквартирним будинком та знайдуть для цього інше місце, аби уникнути конфліктів.

Х. та її батьків було викликано до цього центру. Х. сказала, що вона більше не ходить на зустрічі перед багатоквартирним будинком, і що деякий час там панував спокій.

Після цього почали приходити хлопці, різні компанії, тому пані Джорджевіч не могла назвати їхні імена, але вона знала, що вони ходили до початкової школи А.К.

Пані Джорджевіч знову поскаржилася на переслідування, яке мало місце 8 квітня 2009 року, коли Далібора обпалили цигарками, і [вона сказала, що] переслідування тривали.

17 червня 2009 року було проведено бесіду з пані Джорджевіч. [Вона сказала], що проблеми тривають. Постійно з'являються нові діти, які провокують Далібора, більшість з них є знайомими дівчат К. Потім все спокійно протягом двох-трьох днів, але згодом проблеми починаються знову. У неї гарні стосунки зі шкільним психологом, дефектологом та директором школи.

Заява пані Джорджевіч: «16 червня 2009 року спочатку прийшли дівчата і стали поруч з лавою. Пані Джорджевіч покликала Далібора до хати, оскільки вона знала, як він їх боявся. Вони сказали, що йому не треба боятись, оскільки вони скоро підуть геть. Потім прийшла компанія хлопчаків, які облили Далібора водою з повітряної кульки».

Пані Джорджевіч також зазначила, що останнім часом В.К. знову почала збирати дітей навпроти будинку, що турбувало Далібора.

Поліцію та школу було проінформовано про ці події.

[Керівництво] школи провело бесіди з усіма дітьми, про яких надійшли повідомлення, а також із їхніми батьками.

Поліція провела розслідування [та опитала] дітей, які були присутні тоді, коли Далібора обпалили.

З метою запобігання подальшого переслідування ми писали [керівництву] школи [з проханням] провести зустрічі з усіма дітьми та батьками на початку навчального року, в усіх класах, проінформувати всіх про цю проблему та роз'яснити, що вони всі нестимуть відповідальність за погане поводження доти, доки не будуть встановлені винні особи. Також було запропоновано провести лекції та семінари з дітьми, щоб вони зрозуміли, що існують люди з різними фізичними або психічними вадами, які мають ті ж самі права, що і всі інші: гуляти та перебувати поза межами своїх квартир та не піддаватись при цьому переслідуванням з боку інших.

Було досягнуто домовленості з поліцейським І.М. з другого поліцейського відділку, що поліцейські, відповідальні за цей район, приділятимуть більше уваги та патрулюватимуть вулицю частіше з метою встановлення осіб, винних у переслідуванні.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

14 липня 2009 року було здійснено візит до сім'ї, дома був лише Далібор; він не знав, де його мати, і також сказав, що діти останнім часом не дражнили його. Далібор був у квартирі, а навколо будівлі не було ніяких дітей.

...».

20. 27 липня 2009 року муніципальна прокуратура м. Загреб поінформувала другу заявницю про те, що винними у скоєнні злочину, передбаченого статтею 331 § 1 Кримінального кодексу (агресивна поведінка), були Д.К. та І.М., які були дітьми віком до чотирнадцяти років, а тому проти них не можна було порушити карну справу. Другій заявниці було повідомлено, що вона може подати позов про відшкодування шкоди в порядку цивільного судочинства.

21. Поліцейський протокол від 5 вересня 2009 року зазначає, що того дня друга заявниця зателефонувала до поліції о 20.40 годині, скаржачись на галас у парку. Коли поліція прибула о 20.45 годині, друга заявниця повідомила їй, що діти вже пішли геть.

22. Медичний висновок, складений 8 вересня 2009 року щодо першого заявника, зазначає, що діти постійно переслідували його, що вони обпалили його руки, кричали на нього та здіймали галас навпроти балкона заявників. Було зазначено, що першому заявникові необхідно проводити час на відкритому повітрі.

23. Звіт, складений 17 вересня 2009 року центром соціального захисту Суседграду, зазначає, що центр опитав І.М. та його матір. Оскільки І.М. висловив жаль з приводу події 4 квітня 2009 року, необхідності в будь-яких додаткових заходах не було.

24. У невстановлений день у вересні 2009 року директор початкової школи А.К. надіслав батькам листа, в якому зазначив, що в їхньому районі проживає Далібор, молодий чоловік з обмеженими можливостями, якого часто переслідують школярі. Він прямо зазначив, що діти зізналися в «низці жорстоких дій» по відношенню до нього, зокрема, в принижуючих репліках, використанні образливого лексику та лайки, провокаційній поведінці, відбиранні його м'яча та обпаленні його рук цигарками. Директор попросив батьків поговорити зі своїми дітьми та попередити їх про можливі наслідки такої поведінки.

25. У відповідній частині протоколу батьківських зборів, що відбулися 30 вересня 2009 року в початковій школі А.К., зазначається:

«...

На всіх батьківських зборах у новому навчальному році ми звертали увагу батьків на молодого чоловіка з особливими потребами, який проживає поблизу школи, і якого переслідують учні з нашої школи, головним чином шляхом словесних образ, а іноді й фізичних. Його мати часто звертається за допомогою до співробітників школи; центр соціального захисту та уповноважена з прав інвалідів також брали в цьому участь. Батьків попросили поговорити зі своїми дітьми та підвищити їхню обізнаність про проблему прийняття відмінностей та необхідність мирного співіснування.

Присутні батьки прокоментували це питання. Деякі з них відзначили, що цей молодий чоловік і сам іноді поводить себе агресивно, що він непристойно поводить себе з молодими дівчатами, і що вони бояться його та, як правило, уникають місць, в яких він зазвичай буває. Деякі також зазначили, що він не повинен з'являтися в громадських місцях і що він повинен проводити час в умовах, прилаштованих до нього, або в парку під постійним наглядом опікуна. Директор взяв усі коментарі до уваги та пообіцяв звернутися до компетентного центру соціального захисту.

...».

26. 1 жовтня 2009 року адвокат заявників надіслала письмову скаргу до муніципальної прокуратури м. Загреб. Вона зазначила, що її клієнтами є два громадянина Хорватії сербського походження, мати та її син, який страждає на розумову та фізичну відсталість. Вона пояснила, що її клієнти проживають приблизно в 70 метрах від початкової школи

А.К., і що їх постійно переслідують школярі, у будь-який час протягом дня, в основному, коли діти повертаються зі школи в компанії, у другій половині дня та ввечері, коли вони без батьківського нагляду збираються навколо лави перед балконом заявників. Вона стверджувала, що переслідування триває вже близько чотирьох років і пояснюється сербським походженням заявників та неієздатністю першого заявника. Компанія дітей віком від десяти до чотирнадцяти років щодня збирається навпроти будинку, в якому живуть заявники, вигукуючи образи та непристойності і обзиваючи їх. Вони також роблять образливі написи на тротуарі коло будинку.

Адвокат далі описала подію 4 квітня 2009 року. Посилаючись на статті 8 та 13 Конвенції, вона поскаржилася, що в хорватській правовій системі не існує ефективного засобу правового захисту від агресивних дій з боку дітей.

Вона також описала події 5 та 7 вересня 2009 року, коли компанія дітей образила першого заявника та, в останню дату, забрала в нього м'яч. 10 вересня 2009 року компанія хлопчаків помочилася перед дверима заявників. 14 вересня 2009 року близько чотирнадцяти учнів з четвертого та п'ятого класів штовхнули першого заявника, образили його та відібрали в нього м'яч. Наступного дня один хлопець викрикував на його адресу лайливі слова.

Вона також стверджувала, що принаймні в десяти різних випадках діти фізично нападали на першого заявника і часто плювалися в нього. 31 липня 2008 року діти занесли на балкон заявників, розривши всі квітники та накидавши каміння та бруду на балкон. Через кілька днів вони кинули на балкон пакет шоколадного молока.

Друга заявниця поінформувала про переслідування соціальні служби, поліцію, уповноважену з прав інвалідів та керівництво школи. Незважаючи на добру волю всіх цих сторін, переслідування заявників тривало.

27. Медичний висновок, складений 7 жовтня 2009 року стосовно першого заявника, зазначає, що його постійно переслідують діти.

28. Медичний висновок, складений 9 листопада 2009 року стосовно першого заявника, зазначає, що кілька днів до цього на нього напали діти, що сильно засмутило його. Було рекомендовано психотерапію.

29. Медичний висновок, складений 14 грудня 2009 року стосовно першого заявника, зазначає, що «всі безжалісно кидали в нього сніжками», що налякало його.

30. Медичний висновок, складений 14 січня 2010 року стосовно першого заявника, зазначає, що перший заявник страждає на постійну тривожність та почуття, що його переслідують, оскільки «нічого не було зроблено, щоб розрішити його ситуацію».

31. Поліцейський протокол від 19 березня 2010 року зазначає, що того дня друга заявниця викликала поліцію о 21.18 годині у зв'язку з «проблемами з дітьми». Коли поліція прибула о 21.25 годині, друга заявниця сказала їм, що діти грали в м'яч у парку, а потім кинули його їй у вікно та втекли.

32. Медичний висновок, складений 11 квітня 2010 року стосовно першого заявника, зазначає, що компанія дітей напала на першого заявника та вдарила його м'ячем у ніс.

33. Заявники стверджують, що 13 травня 2010 року компанія дітей, в тому числі хлопчик П. (Р.), штовхнули першого заявника на залізний паркан у парку. Він впав і забив голову та праву ногу. Протягом трьох днів він був дезорієнтований та мовчав. Медична документація, складена того ж дня, зазначає, що перший заявник мав набряк на правій нозі та садно на лівому боці чола. Протягом п'яти днів він не міг ходити, і друга заявниця була змушена тимчасово взяти для нього інвалідний візок. У медичному висновку також зазначається, що перший заявник невдало став ногами, вивихнув щиколотку та вдарився головою.

34. 14 травня 2010 року друга заявниця поскаржилася до поліції, що 13 травня 2010 року хлопчик П.Б. штовхнув першого заявника на стіну та відібрав у нього м'яч.

35. 20 травня 2010 року адвокат заявників написала листа до муніципальної прокуратури м. Загреб, скаржачись, що з моменту її останнього листа, надісланого у вересні 2009 року, мали місце подальші випадки агресії та переслідувань по відношенню до заявників. У відповідній частині листа зазначається:

«...»

5 листопада 2009 року двоє хлопчиків, один з яких П., словесно ображали першого заявника, що налякало його.

Друга заявниця повідомила шкільного психолога про інцидент, але не отримала відповіді.

14, 18 та 21 грудня 2009 року компанія дітей кидалася снігом у вікно заявників і в один з цих днів закидала їхній балкон снігом.

15 грудня 2009 року компанія дітей словесно ображала на вулиці першого заявника. 22 лютого 2010 року друга заявниця подзвонила Х.С. (J.S.), соціальному працівнику центру соціального захисту Суседграду, і та сказала їй, що єдиним способом вирішити ситуацію була подача цивільного позову.

19 березня 2010 року діти кидали м'яч у вікно заявників, про що було повідомлено поліцію. 20 березня 2010 року в той момент, коли перший заявник їхав в автобусі, компанія дітей викрикувала його ім'я, що засмутило його.

10 квітня 2009 року хлопчик на ім'я Р. (R.) вдарив першого заявника м'ячем у ніс, що дезорієнтувало його та спричинило йому біль. Друга заявниця повідомила про це поліцію. Поліція опитала її протягом двох годин та висловила жаль з цього приводу, повідомивши другу заявницю, що зробити нічого не можна, оскільки будь-яке розслідування покаже, що діти просто жартували.

13 травня 2010 року компанія дітей, в тому числі П., штовхнули першого заявника на залізний паркан у парку. Він впав і вдарився головою та правою ногою. Протягом трьох днів він був дезорієнтований та мовчав.

18 травня 2010 року в той момент, коли перший заявник сидів на гойдалці, компанія дітей підійшла до нього, робила непристойні жести та обзивала його дурнем».

36. Того ж дня адвокат поскаржилася на переслідування заявників уповноважених з прав дітей та попросила її допомоги.

37. Заявники стверджують, що 24 травня 2010 року компанія хлопчиків ударила першого заявника головою об залізний паркан у парку і сказала, що їй це подобається робити. Медичний висновок, складений того ж дня стосовно першого заявника, зазначає, що його штовхнули на залізний паркан, об який він вдарився головою.

38. 25 травня 2010 року муніципальна прокуратура м. Загреб повідомила адвоката заявників, що це питання не входить до її повноважень, оскільки скарги стосуються дітей, які не підлягають притягненню до кримінальної відповідальності.

39. 26 травня 2010 року директор початкової школи А.К. повідомив адвоката заявників про те, що керівництво школи зробило все, що воно вважало за необхідне, зокрема, провело бесіди з відповідними учнями та повідомило всіх батьків на батьківських зборах про проблеми, які заявники мали з учнями.

40. 31 травня 2010 року уповноважена з прав дітей поінформувала адвоката заявників, що до її повноважень не входить розгляд даного питання.

41. Медичний висновок, складений 29 червня 2010 року стосовно першого заявника, зазначає, що він постійно піддавався нападам з боку дітей з його району.

42. Медичні висновки, складені 29 червня, 25 жовтня та 24 листопада 2010 року та 9 лютого 2011 року стосовно першого заявника, зазначають, що перший заявник постійно піддавався нападам з боку дітей з його району.

43. 1 липня 2010 року поліція опитала П.Б., учня, який вчився в початковій школі А.К., про інциденти 13 та 14 травня 2010 року; він заперечив свою причетність до них.

44. Заявники стверджують, що 13 липня 2010 року о 21 годині четверо хлопчиків та дівчинка неодноразово гучно робили непристойні коментарі під вікном заявників. Коли друга заявниця попросила їх не галасувати, вони зухвало відповіли їй, використовуючи при цьому сербський діалект, тим самим зробивши прямий натяк на сербське походження заявників: «Викликай поліцію, ми не боїмося (*zovi bre policiju, mi se ne bojimo*)». 14 липня 2010 року друга заявниця повідомила про цей інцидент пані Х.С., соціального працівника центру соціального захисту Суседграду.

45. 19 липня 2010 року центр соціального захисту Суседграду опитав В.К., яка проживала в тому ж будинку, що й заявники. Вона заперечила свою причетність до переслідування заявників. Вона також сказала, що діти та алкоголіки не раз збиралися біля лави навпроти будинку, в якому вона проживає, та підіймали галас, що дратувало її сім'ю також.

46. 2 серпня 2010 року центр соціального захисту Суседграду повідомив поліцію, що друга заявниця скаржилася на триваючі переслідування та агресію по відношенню до першого заявника. Поліції було запропоновано вжити необхідних заходів.

47. 26 серпня 2010 року поліція допитала З.Б. (Z.B.), учня, що відвідував початкову школу А.К., який заперечив свою причетність до переслідування першого заявника.

48. 27 серпня 2010 року друга заявниця попросила муніципалітет м. Загреб демонтувати дерев'яну лаву під їхнім вікном.

49. Заявники стверджують, що 31 серпня 2010 року приблизно о 15 годині в момент, коли вони поверталися додому з магазину, відомий їм хлопчик на ім'я М., проїхав повз них на велосипеді і викрикнув образи на адресу першого заявника, зокрема: «Далібор - гомик». Перший заявник дуже розхвилювався та розстроївся.

50. Заявники стверджують, що 1 вересня 2010 року о 18.45 годині троє хлопчиків під'їхали на велосипедах до їхнього вікна, викинули сміття та здійняли галас. О 19.20 годині ще більше дітей зібралося навколо дерев'яної лави перед вікном заявників і кілька разів стукали металевий паркан, що знаходиться поруч, тим самим піднявши великий шум. Вони також кинули камінь у вікно заявників і гучно робили непристойні коментарі. О 22.03 годині друга заявниця викликала поліцію. Оскільки поліція не прибула, вона подзвонила знову о 22.28 годині. У поліції сказали, що вони приїдуть, але в них є й інші виклики, на які їм треба відреагувати. Поліцейські прибули о 22.32 годині і наказали дітям переміститися на декілька метрів від вікна заявників. Вони не зробила жодних спроб для того, щоб ідентифікувати дітей. Поліцейський протокол, складений того ж дня, зазначає, що о 21.21 годині друга заявниця подзвонила в поліцію і поскаржилася на галас у парку. Коли поліцейські прибули о 22.35 годині, перед будинком нікого не було.

51. Заявники стверджують, що 3 вересня 2010 року компанія з приблизно десяти дітей зібралася коло лави і підняла нестерпний галас. О 22.15 годині друга заявниця викликала поліцію, яка прибула о 22.40 годині, і наказала дітям піти геть, проте не зробивши жодної спроби ідентифікувати їх. Поліцейський протокол, складений того ж дня, зазначає, що о 22.20 годині друга заявниця подзвонила в поліцію та поскаржився на галас у парку. Коли поліція прибула о 22.25 годині, там нікого не було.

52. Заявники стверджують, що 5 вересня 2010 року приблизно о 21 годині, повернувшись із церкви, вони помітили, що в їхню відсутність на їхнє вікно було кинуте невідому білу речовину. Крім того, під їхнім вікном галасували кілька дітей. О 22 годині друга заявниця викликала поліцію. Крім того, заявники стверджують, що 7, 8, 14, 23 та 27 вересня 2010 року діти збиралися навколо лави та здіймали нестерпний гвалт.

53. 23 вересня 2010 року поліція опитала I.C. (I.S.), учня, що відвідував початкову школу А.К., який заперечив свою причетність до переслідування першого заявника.

54. Заявники стверджують, що 2 жовтня 2010 року п'ять хлопчиків зібралися навколо лави і гучно кричали. О 19.40 годині сім хлопчиків кидали кульки у вікно заявників та галасували до пізньої ночі. О 23.38 годині друга заявниця викликала поліцію, яка прибула в район після опівночі і наказала хлопцям піти геть, не поставивши їм ніяких питань та не роблячи жодних спроб ідентифікувати їх. Поліцейський протокол, складений того ж дня, зазначав, що перший заявник викликав поліцію о 23.40 годині і поскаржився на галас. Коли поліція прибула в чверть на першу годину ночі, вона нікого не застала.

55. Заявники також стверджують, що 4 жовтня 2010 року о 4 годині ранку їх розбудила сигналізація автомобіля під вікном. Деякі діти стукали в зовнішню стіну їхньої квартири, тим самим спричиняючи величезний шум. Цієї ночі помер кролик - домашній улюбленець першого заявника, - що надзвичайно засмутило його. 15 жовтня 2010 року у відсутність заявників хтось плював на вікно їхньої вітальні, доки воно не було повністю вкрите слиною. 23 жовтня і 7, 14 та 19 листопада 2010 року компанія дітей збиралася навколо лави, здіймаючи великий гвалт.

56. 17 листопада 2010 року муніципалітет м. Загреб повідомив другу заявницю, що її заяву про демонтаж лави, розташованої під балконом квартири заявників, було відхилено.

57. Заявники стверджують, що 22 листопада 2010 року, коли вони повертались додому з магазину, компанія дітей кричала їм услід: «Далібор, Далібор!». Перший заявник заляк від страху і запитав свою матір, чому вони не залишають його у спокої. Друга заявниця написала листа в Секретаріат президента Хорватії та уповноважений з прав інвалідів про переслідування її сина, прохаючи про їхню допомогу в демонтажі лави. 5 грудня 2010 року близько опівночі кілька дітей кидали сніжками у вікно заявників, що дуже налякало першого заявника.

58. 14 грудня 2010 року уповноважена з прав інвалідів рекомендувала муніципалітету м. Загреб демонтувати лаву. Лаву було демонтовано в лютому 2011 року. Заявники стверджують, що того ж дня кілька дітей зламали металевий контейнер під їхнім вікном, в якому знаходились лічильники газу.

59. Заявники стверджують, що подальші інциденти були такими. 5 лютого 2011 року компанія дітей зухвало кричала другій заявниці на вулиці, використовуючи сербський діалект («*De si bre?*»). 8 лютого 2011 року о 18.40 годині кілька дітей подзвонили в двері заявникам та втекли. 10 лютого 2011 року заявники пішли в перукарню, зробивши обхід для уникнення дітей. Тим не менш, вони зустріли компанію дітей, які зухвало кричали: «Далібор!». 13 лютого 2011 року о 12.30 годині сім хлопчиків бігали навколо квартири заявників, стукали в стіни, залазили на їхній балкон, заглядали в квартиру та гучно сміялися. О 21.45 годині компанія хлопчиків співала під вікном заявників пісню «Ми хорвати».

60. Медичний висновок, складений 9 березня 2011 року стосовно першого заявника, зазначає, що в результаті стресу він часто кусав губи та кулаки, що його ліве око посмикувалося, і що в нього були симптоми псоріазу. Висновок також зазначав, що на нього часто нападали та кепкували з нього, і що йому необхідно забезпечити спокійну та дружню атмосферу.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО

A. Конституція

1. Відповідні положення

61. Відповідні положення Конституції Республіки Хорватія (*Ustav Republike Hrvatske*, Офіційний вісник, №№ 56/1990, 135/1997, 8/1998 (консолідований текст), 113/2000, 124/2000 (консолідований текст), 28/2001 та 41/2001 (консолідований текст), 55/2001 (виправлення) та 76/2010) передбачають наступне:

Стаття 14

«У Республіці Хорватія кожен користується правами та свободами незалежно від своєї раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження, освіти, соціального статусу та інших характеристик.

Всі є рівними перед законом».

Стаття 21

«Кожна людина має право на життя.

...».

Стаття 23

«Нікого не може бути піддано будь-якій формі поганого поводження...

...».

Стаття 35

«Кожен має право на повагу до свого приватного та сімейного життя, гідності, репутації та честі, та на їхній правовий захист».

Стаття 140

«Чинні міжнародні угоди, укладені та ратифіковані відповідно до Конституції та оприлюднені, є частиною національного законодавства Республіки Хорватія і мають пріоритет з точки зору своїх правових наслідків над [національними] законодавчими актами...».

2. Практика Конституційного суду

62. У своїх рішеннях №№ U-I-892/1994 від 14 листопада 1994 року (Офіційний вісник, № 83/1994) та U-I-130/1995 від 20 лютого 1995 року (Офіційний вісник, № 112/1995) Конституційний суд постановив, що всі права, гарантовані Конвенцією та Протоколами до неї, повинні також вважатись конституційними правами, які мають таку ж юридичну силу, що й Конституція.

B. Кримінальний кодекс

63. Відповідні положення Кримінального кодексу (*Kazneni zakon*, Офіційний вісник, № 110/1997) передбачають наступне:

Стаття 10

«Кримінальне законодавство не застосовується до дитини, яка на момент скоєння нею злочину не досягла чотирнадцятирічного віку».

С. Закон «Про незначні правопорушення»

64. Відповідні положення Закону «Про незначні правопорушення» (*Prekršajni zakon*, Офіційний вісник, № 107/2007) передбачають наступне:

Стаття 9

«(1) Особа, яка на момент скоєння незначного правопорушення не досягла чотирнадцятирічного віку, не несе відповідальності за незначне правопорушення.

(2) Якщо особа, зазначена в пункті 1 цієї статті, часто веде себе таким чином, що це складає серйозне правопорушення, компетентний державний орган повідомляє про поведінку цієї особи її батьків або піклувальників, а також відповідний центр соціального захисту.

(3) Батьки ... особи, зазначеної в пункті 1 цієї статті, караються за незначне правопорушення, скоєне такою особою, якщо незначне правопорушення безпосередньо пов'язане з недостатнім наглядом за цією особою...».

Д. Закон «Про адміністративні спори»

65. Закон «Про адміністративні спори» (*Zakon o upravnim sporovima*, Офіційний вісник Соціалістичної Федеральної Республіки Югославія, № 4/1977, та Офіційний вісник Республіки Хорватія, №№ 53/1991, 9/1992 та 77/1992 - чинний з 31 грудня 2011 року) передбачав наступне у відповідних положеннях:

Стаття 66

«Заява про захист гарантованого Конституцією права або свободи, ... якщо таке право чи свобода було порушено остаточною індивідуальною дією [тобто, рішенням], а будь-якого іншого правового захисту не передбачено, вирішується [Адміністративним судом] шляхом застосування, з відповідними змінами, положень цього Закону».

66. Статті 67-76 передбачають спеціальне провадження для захисту гарантованих Конституцією прав та свобод від протиправних фактичних (фізичних) дій посадових осіб, якщо інших засобів правового захисту не існує. Згідно з практикою національних судів захист проти незаконних «дій» також включає бездіяльність (наприклад, Адміністративний суд у своєму рішенні № Us-2099/89 від 21 вересня 1989 року та Верховний суд у своєму рішенні № Gž-9/1993 від 6 квітня 1993 року постановили, що невиконання адміністративними органами свого власного виконавчого наказу становить «незаконну дію» за змістом статті 67 Закону «Про адміністративні спори»).

67. Згідно зі статтею 67 таке провадження порушується шляхом подачі «скарги проти незаконної дії» (*tužba za zaštitu od nezakonite radnje*) до компетентного муніципального суду. Скаргу слід подавати проти державного органу (відповідача), якому ставиться в провину фактична дія (або бездіяльність).

68. Згідно зі статтею 72 скарга скеровується до державного органу для отримання від нього відповіді протягом терміну, встановленого судом, в якому розглядається справа. Водночас рішення може бути прийнято навіть без такої відповіді, якщо аргументи, зазначені в скарзі, складають надійну основу для прийняття рішення.

69. Стаття 73 передбачає, що суд вирішує справу по суті шляхом ухвалення рішення. Якщо суд задовольняє скаргу позивача, він наказує відповідачу утриматися від незаконних дій та, за необхідності, наказує поновити стан, який існував до порушення прав (*restitutio in integrum*).

70. Стаття 74 передбачає, що в провадженні по «скарзі проти незаконної дії» суд повинен застосувати, з відповідними змінами, положення Цивільного процесуального кодексу.

Е. Закон «Про зобов'язання»

71. Відповідні положення Закону «Про зобов'язання» (*Zakon o obveznim odnosima*, Офіційний вісник, №№ 35/2005 та 41/2008 - «Закон «Про зобов'язання» 2006 року»), який набув чинності 1 січня 2006 року та скасував колишній Закон «Про зобов'язання» 1978 року, передбачають наступне:

Права особистості

Стаття 19

«(1) Кожна фізична або юридична особа має право на захист своїх прав особистості (*prava osobnosti*) на умовах, передбачених законом.

(2) Правами особистості за змістом цього Закону є: право на життя, фізичне та психічне здоров'я, репутацію, честь, гідність, ім'я, конфіденційність приватного та сімейного життя, свободу, тощо.

(3) юридична особа має всі вищезазначені права особистості - окрім тих, що пов'язані з біологічним характером фізичної особи, - зокрема, право на репутацію та добре ім'я, честь, найменування або назву компанії, комерційну таємницю, свободу підприємництва, тощо».

Стаття 1046

«Шкодою вважається... порушення права на повагу до своєї людської гідності (моральна шкода)».

Заява про утримання від порушення прав особистості

Стаття 1048

«Кожен може подати до суду або іншого компетентного органу заяву про те, щоб вони наказали припинити дії, що порушують його права особистості, та усунути їх наслідки».

Відповідна судова практика

72. Щодо того, які права фізичних осіб, окрім перерахованих у статті 19 Закону «Про зобов'язання», повинні розглядатися в якості прав особистості, слід зазначити, що на сьогодні хорватські суди витлумачили в якості прав особистості лише наступні права: право на життя, право на фізичну та психічну цілісність (здоров'я), право на свободу, право на репутацію та честь, право на конфіденційність приватного та сімейного життя, право на таємницю листування та особистих рукописів, право на особисту ідентичність (зокрема, права на своє зображення, голос та ім'я) та особисті немайнові права автора.

73. У відповідній частині рішення Конституційного суду № U-III-1437/2007 від 23 квітня 2008 року, яке стосується права на компенсацію стосовно права на особисту цілісність, зазначається наступне:

«...

Стаття 1046 Закону «Про цивільні зобов'язання» визначає моральну шкоду як порушення права на повагу до особистої цілісності. Іншими словами, кожне порушення права на особисту цілісність є спричиненням моральної шкоди.

Стаття 19(2) Закону «Про цивільні зобов'язання» визначає право на особисту цілісність для цілей цього Закону як: право на життя, фізичне та психічне здоров'я, репутацію, честь, повагу до гідності та ім'я, конфіденційність приватного та сімейного життя, свободу та інші аспекти.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

... слід зробити висновок, що в цій справі мало місце порушення людських, конституційних та особистісних цінностей, оскільки заявник знаходився в тюремних умовах, несумісних з нормами, встановленими Законом «Про виконання тюремних покарань», а також із правовими стандартами статті 25 § 1 Конституції. З цієї підстави суди зобов'язані присуджувати компенсацію за порушення гідності заявника.

...».

Г. Закон «Про боротьбу з дискримінацією»

74. Відповідні положення Закону «Про боротьбу з дискримінацією» (*Zakon o suzbijanju diskriminacije*, Офіційний вісник, № 85/2008) передбачають наступне:

Стаття 1

«(1) Цей Закон забезпечує захист та сприяння рівності як найвищої цінності конституційного устрою Республіки Хорватія; створює умови для рівних можливостей та регулює захист від дискримінації за ознакою раси чи етнічного походження або кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, матеріального стану, членства в профспілці, освіти, соціального або сімейного статусу, віку, стану здоров'я, інвалідності, генетичної спадковості, гендерної ідентичності, самовираження чи сексуальної орієнтації.

(2) У розумінні цього Закону дискримінація означає покладення будь-якої особи, а також її близьких родичів, в невідгідне становище за будь-якої з підстав, передбачених пунктом 1 цієї статті.

...»

Стаття 8

«Цей Закон поширюється на всі державні органи, ... юридичні та фізичні особи...».

Стаття 16

«Кожен, хто вважає, що у зв'язку з дискримінацією було порушено будь-яке його право, може звернутися за захистом цього права до суду, в якому визначення цього права є головним питанням розгляду, а також може шукати захисту в окремому провадженні за статтею 17 цього Закону».

Стаття 17

«Особа, яка стверджує, що стала жертвою дискримінації, як це передбачено в цьому Законі, може подати позов та домагатись отримання:

1. постанови про те, що відповідач порушив право позивача на рівне поводження, або що дія або бездіяльність відповідача може призвести до порушення права позивача на рівне поводження (позов про встановлення факту дискримінації);

2. заборони (щодо відповідача) вчиняти дії, які порушують або можуть порушити право позивача на рівне поводження, або наказу вжити заходів, спрямованих на усунення дискримінації або її наслідків (позов про заборону або усунення дискримінації);

3. компенсації за матеріальну та моральну шкоду, спричинену порушенням прав, які захищаються цим Законом (позов про компенсацію шкоди);

4. наказу про публікацію в ЗМІ за рахунок відповідача судового рішення, в якому було встановлено порушення права на рівне поводження.

...».

III. ВІДПОВІДНІ МАТЕРІАЛИ РАДИ ЄВРОПИ

A. Комітет Міністрів

75. Відповідні частини Рекомендації Rec(2004)10 Комітету Міністрів державам-членам «Щодо захисту прав людини та гідності осіб із психічними розладами» (ухвалена Комітетом Міністрів 22 вересня 2004 року на 896-му засіданні заступників міністрів) передбачають:

«...

Беручи до уваги, зокрема:

...

- Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року та її застосування органами, встановленими цією Конвенцією;

...

Розділ II – Загальні положення

Стаття 3 – Заборона дискримінації

1. Забороняється будь-яка форма дискримінації за ознакою психічних розладів.
2. Держави-члени здійснюють належні заходи для ліквідації дискримінації за ознакою психічних розладів.

Стаття 4 – Громадянські та політичні права

1. Особи із психічними розладами повинні мати право на здійснення всіх своїх громадянських та політичних прав.
2. Будь-які обмеження в здійсненні цих прав мають відповідати положенням Конвенції про захист прав людини та основних свобод і не повинні базуватись на тому лише факті, що особа має психічний розлад.

...

Стаття 7 – Захист уразливих осіб із психічними розладами

1. Держави-члени повинні забезпечити наявність механізмів захисту вразливих осіб із психічними розладами, зокрема тих, хто не має можливості надати свою згоду, або тих, хто не може протистояти порушенням своїх прав людини.
2. Законодавство повинне передбачити заходи захисту, за необхідності, економічних інтересів осіб з психічними розладами.

...».

76. Відповідні частини Рекомендації Rec(2006)5 Комітету Міністрів державам-членам «Про План дій Ради Європи на 2006-2015 роки зі сприяння правам і повноцінній участі інвалідів у житті суспільства: покращення якості життя інвалідів в Європі» (ухвалена Комітетом Міністрів 5 квітня 2006 року на 961-му засіданні заступників міністрів) передбачають:

«...

Беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини та основних свобод (ETS No. 5);

...

3.12. Напрямок діяльності № 12: Правовий захист

3.12.1. Вступ

Інваліди мають право на повне визнання як осіб, права яких регулюються законом. Якщо для користування такими правами необхідна допомога, держави-члени повинні забезпечити, щоб це відповідним чином гарантувалося законодавством.

Інваліди представляють собою різноманітну групу населення, але всі вони мають дещо спільне - більшою або меншою мірою - потребу в додаткових гарантіях для забезпечення їхніх прав повною мірою і для участі в житті суспільства нарівні з іншими членами.

Необхідність приділення особливої уваги становищу інвалідів для здійснення ними своїх прав на рівній основі з іншими, підтверджується ініціативами, прийнятими в цій сфері на національному та міжнародному рівні.

Принцип заборони дискримінації повинен лягти в основу державної політики урядів, направленої на забезпечення рівності для інвалідів.

Доступ до правової системи є основоположним правом у демократичному суспільстві, але інваліди часто стикаються з низкою перешкод, в тому числі з труднощами в фізичному доступі. Це потребує цілої низки заходів та позитивних дій, у тому числі розповсюдження загальної інформації серед юристів про проблеми інвалідності.

3.12.2. Цілі

- i. Забезпечити ефективний доступ до правосуддя для інвалідів на рівні з іншими;
- ii. захищати та заохочувати здійснення всіх прав людини та основних свобод інвалідами на рівні з іншими.

3.12.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Забезпечити захист від дискримінації шляхом прийняття конкретних законодавчих заходів, створення органів, процедур звітності та механізмів правового захисту;
- ii. забезпечити вилучення із законодавства положень, які дискримінують інвалідів;
- iii. сприяти підготовці у сфері прав людини та інвалідності (як на національному, так і на міжнародному рівні) серед представників правоохоронних органів, державних службовців, суддів та медичного персоналу;
- iv. сприяти неурядовим мережам адвокатів, які захищають права людини інвалідів;
- v. забезпечити надання інвалідам рівного доступу до судової системи шляхом забезпечення їхнього права на доступну інформацію та комунікації;
- vi. надавати необхідну допомогу тим людям, які відчувають труднощі в здійсненні своїх прав, та забезпечити їй відповідність необхідному рівню підтримки;
- ...

3.13. Напрямок діяльності № 13: Захист від насильства та поганого поводження

3.13.1. Вступ

Акти поганого поводження або насильства щодо будь-якої особи є неприйнятними, і суспільство зобов'язане забезпечити захист фізичних осіб, особливо найбільш уразливих, від такого поганого поводження.

Наявна інформація свідчить про те, що рівень зловживань та насильства, скоєних по відношенню до інвалідів, є значно вищим, ніж по відношенню до всього населення в цілому; він є ще вищим по відношенню до жінок-інвалідів, особливо жінок з тяжкими формами інвалідності, відносно яких відсоток зловживань є набагато вищим, ніж по відношенню до здорових жінок. Такі зловживання можуть траплятися в установах або в інших видах догляду або ситуаціях, у тому числі в сімейному

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂORĐEVIĆ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

оточенні. Вони можуть йти від незнайомих людей або осіб, відомих даній людині, і можуть приймати різні форми, наприклад, словесні образи, насильницькі дії, або відмову в задоволенні основних потреб.

Хоча уряди не можуть гарантувати повну відсутність таких зловживань, вони повинні зробити все можливе для того, щоб забезпечити надання захисту та якомога твердих гарантій. Профілактика може здійснюватись за багатьма напрямками, зокрема, шляхом навчання в питаннях усвідомлення права людини на захист та встановлення фактів і зниження ризику зловживань. Інваліди, які зазнають поганого поводження або насильства, повинні мати доступ до відповідної підтримки. Слід створити систему, якій вони будуть достатньо довіряти, щоб повідомляти про факти поганого поводження та очікувати на подальші дії, включаючи надання індивідуальної підтримки. Такі системи вимагають наявності персоналу, який має досвід та кваліфікацію для виявлення ситуацій поганого поводження та реагування на них.

Хоча за останні роки було проведено деякі дослідження, зрозумілим є те, що існує необхідність у додаткових знаннях для розробки майбутніх стратегій та накопичення передової практики.

3.13.2. Цілі

- i. Боротися з дискримінацією та забезпечити права людини для захисту інвалідів від усіх форм насильства та поганого поводження;
- ii. забезпечити інвалідам можливість доступу до послуг та систем підтримки для жертв насильства та поганого поводження.

3.13.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Створити гарантії захисту інвалідів від насильства та поганого поводження за допомогою ефективного здійснення політики та законодавства, де це необхідно;
- ii. сприяти наявності та доступу до навчальних курсів для інвалідів для зменшення ризику насильства та поганого поводження, наприклад, курсів для отримання впевненості в собі та підвищення власного потенціалу;
- iii. розвивати процеси, заходи та протоколи, адаптовані для інвалідів, покращити виявлення актів насильства та поганого поводження, та забезпечити прийняття необхідних заходів проти осіб, які вчиняють такі акти, включаючи компенсацію та забезпечення належних консультацій спеціалістів у разі виникнення емоційних проблем;
- iv. забезпечити доступ інвалідам, які стали жертвами насильства та поганого поводження, в тому числі і побутового, до відповідних служб підтримки, а також отримання ними компенсації;
- v. попереджувати та боротися з насильством, поганим та жорстоким поводженням в усіх ситуаціях шляхом надання підтримки сім'ям, розповсюдження інформації серед громадськості та через освіту, і сприяння обговоренню та співробітництву між відповідними сторонами;
- vi. підтримувати інвалідів, зокрема жінок та їхніх сімей, в ситуаціях поганого поводження шляхом розповсюдження інформації та надання доступу до послуг;
- vii. забезпечити створення систем захисту від поганого поводження з інвалідами у психіатричних закладах, соціальних установах по догляду за такими особами, дитячих будинках та інших структурах;
- viii. забезпечити відповідну підготовку всіх співробітників, які працюють в установах для людей з обмеженими можливостями та в основних службах надання підтримки;
- ix. здійснити підготовку співробітників поліції та судових органів, для того щоб вони могли з усією серйозністю отримувати свідчення від інвалідів та ставитися до випадків поганого поводження;
- x. забезпечити інвалідів інформацією про те, як уникнути випадки насильства та поганого поводження, як виявляти такі факти та як про них повідомляти;
- xi. приймати на прозорій основі ефективні законодавчі, адміністративні, судові та інші заходи, що передбачають суворі санкції, та передбачити здійснення незалежного аналізу з боку громадянського суспільства в цілях запобігання усіх форм фізичного чи психологічного насильства, травмування або зловживання, зневажливого або недбалого ставлення, поганого поводження, експлуатації або викрадення інвалідів;

...».

77. Відповідні частини Резолюції ResAP(2005)1 «Про захист дорослих та дітей-інвалідів від поганого поводження» (ухвалена Комітетом Міністрів 2 лютого 2005 року на 913-му засіданні заступників міністрів) передбачають:

«...

I. Визначення поганого поводження

1. У цій Резолюції погане поводження означає будь-яку дію або бездіяльність, що призводить до навмисного або необережного порушення прав людини вразливої особи, її громадянських свобод, фізичної та психічної цілісності, гідності чи загального добробуту, включаючи сексуальні стосунки або фінансові операції, на здійснення яких особа не дає або не може дати законну згоду, або які є свідомою експлуатацією. На базовому рівні погане поводження може приймати різні форми:

a. фізичне насильство, зокрема, тілесні покарання, позбавлення свободи, в тому числі закриття особи на ключ вдома або ненадання їй можливості вийти, надмірне або неправильне лікування, медичні експерименти або залучення до інвазивних досліджень без згоди, та незаконне утримання психічно хворих пацієнтів;

b. сексуальне насильство та експлуатація, зокрема, зґвалтування, сексуальна агресія, розпусні дії, непристойне оголення, примусова участь у порнографії та проституції;

c. психологічні погрози та завдання шкоди, як правило, у вигляді словесних образ, обмежень, ізоляції, відторгнення, залякування, переслідування, приниження або погрози покарання чи залишення напризволяще, емоційний шантаж, свавілля, невизнання статусу дорослого або поводження з інвалідами, як з дітьми, невизнання чи заборона індивідуальності, статевого життя, освіти та навчання, дозвілля та спорту;

...

3. Ці зловживання вимагають пропорційної відповіді - такої, що не зачіпає законного вибору, зробленого інвалідами, але такої, що визнає вразливість та експлуатацію. Тому термін «погане поводження» стосується питань широкого спектру, які включають злочинні діяння, порушення професійної етики, практики, які виходять за узгоджені керівні принципи, або вкрай неналежний догляд чи неналежне надання допомоги. Як наслідок, заходи із запобігання поганого поводження та реагування на нього охоплюють широке коло органів та суб'єктів, у тому числі поліцію, систему кримінального правосуддя, державні органи, що регулюють надання послуг та професійну діяльність, правозахисні організації, мережі користувачів та ради пацієнтів, а також постачальників послуг та проєктувальників.

II. Принципи та заходи для захисту дорослих та дітей-інвалідів від поганого поводження

1. Захист прав людини

1. Держави-члени зобов'язані захищати права людини та основні свободи всіх своїх громадян. Вони повинні забезпечити захист інвалідів принаймні настільки, наскільки й інших громадян.

Держави-члени повинні визнати, що погане поводження є порушенням прав людини. Інваліди мають бути захищені від навмисної шкоди та/або такої шкоди, якої можна уникнути, принаймні настільки, наскільки й інші громадяни. У випадках особливо вразливих інвалідів необхідно приймати додаткові заходи для забезпечення їхньої безпеки.

2. Включення інвалідів

Держави-члени повинні визнати, що забезпечення прав інвалідів як громадян своєї країни є відповідальністю держави.

Вони повинні боротися з дискримінацією інвалідів, сприяти активним заходам з боротьби з нею та забезпечити їх включення в соціально-економічне життя їхніх громад.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

Вони повинні визнати, що всі інваліди мають право на гідність, рівні можливості, свій власний дохід, освіту, зайнятість, прийняття та інтеграцію в суспільне життя, включаючи доступність, медичну допомогу, а також медичну та функціональну реабілітацію.

Вони повинні гарантувати забезпечення захистом інвалідів - принаймні настільки, наскільки й інших громадян, - при використанні ними послуг усіх видів.

3. Попередження поганого поведіння

Держави-члени повинні підвищити обізнаність громадськості, сприяти відкритому обговоренню, розвивати знання та підвищувати рівень освіти та професійної підготовки.

Вони повинні сприяти співробітництву між органами влади та організаціями в пошуку заходів щодо запобігання поганого поведіння, покращення методів виявлення фактів поганого поведіння та інформування про них, а також підтримки потерпілих від такого поведіння.

Вони повинні ухвалити, реалізувати та контролювати законодавство щодо стандартів та регулювання діяльності фахівців та установ із надання допомоги, для того щоб зменшити випадки поганого поведіння з інвалідами, яке виражається у дії або бездіяльності.

4. Правовий захист

Держави-члени повинні забезпечити доступ до системи кримінального правосуддя та надання правового захисту та/або компенсації інвалідам, які стали жертвами поганого поведіння, принаймні настільки, наскільки й іншим громадянам. У разі потреби, необхідно забезпечувати додаткову допомогу, для того щоб усунути фізичні та інші перешкоди для інвалідів.

Інваліди виступають в якості цивільних позивачів у справах про захист своїх прав. Тому держави-члени повинні забезпечити, щоб фахівці, які працюють в системі кримінального правосуддя, поводитися з інвалідами без дискримінації та в такий спосіб, щоб гарантувати їм рівні можливості в реалізації їхніх прав як громадян.

...».

В. Парламентська Асамблея

78. Відповідні частини Резолюції 1642 (2009) Парламентської Асамблеї «Про доступ інвалідів до прав та їхню повну та активну участь у суспільстві» (ухваленої 26 січня 2009 року) передбачають:

«1. Більш ніж одна людина з десяти має ту чи іншу форму інвалідності, що загалом складає 650 мільйонів осіб у загальносвітовому вимірі, і ще більш значним є співвідношення в Європі, в якій нараховується більш ніж 200 мільйонів інвалідів. Існує взаємозв'язок між віком та інвалідністю: оскільки тривалість життя збільшується, а послуги у сфері охорони здоров'я покращуються, кількість інвалідів в Європі збільшується і буде продовжувати збільшуватися.

2. Парламентська Асамблея нагадує, що Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, прийнята Радою Європи, захищає кожну людину, включаючи інвалідів, і що стаття 15 переглянутої Європейської соціальної хартії (ETS No. 163) прямо гарантує інвалідам ефективне здійснення права на автономність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства. Більш недавня і дуже очікувана Конвенція ООН про права інвалідів набула чинності 3 травня 2008 року. Асамблея схвалює прийняття цієї конвенції, яка детально визначає права інвалідів, включаючи дітей, і яка безумовно сприятиме зміні сприйняття, необхідного для покращення положення осіб з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями.

3. Асамблея констатує, що на практиці доступ осіб з обмеженими фізичними або розумовими можливостями до своїх прав на рівній основі зі здоровими людьми часто залишається нездійсненою мрією і виявляється недостатнім. Тому вона схвалює розробку Радою Європи Плану дій на 2006-2015 роки зі сприяння правам інвалідів і повноцінній участі інвалідів у житті суспільства (Рекомендація (2006)5 Комітету Міністрів), який прагне практично розв'язати найбільш складні та часті проблеми, з якими стикаються інваліди, сприяти наданню рівних можливостей, та який пропонує низку заходів для покращення положення інвалідів в усіх проявах повсякденного життя.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

...

18. Вважаючи, що відношення суспільства, упередження та стереотипне мислення залишаються найбільш серйозною перепорою в доступі інвалідів до своїх прав та до їх повної та активної участі в житті суспільства, Асамблея запрошує держав-членів:

18.1. інтенсифікувати інформаційні кампанії по залученню широкої публіки до питань, пов'язаних з інвалідністю;

18.2. переслідувати та карати дискримінаційні практики та неприпустиме ставлення по відношенню до інвалідів, особливо випадки поганого поводження, скоєні або окремими особами, або в стінах закладів охорони здоров'я;

18.3. розповсюджувати приклади гарної практики в усіх сферах повсякденного життя для того, щоб дати можливість краще зрозуміти - всіма і, зокрема молоддю, - значимість цього питання в громадянському суспільстві, в професійному оточенні або в освітньому середовищі;

18.4. гарантувати повну і активну участь інвалідів у кожному з цих процесів.

...».

IV. ВІДПОВІДНІ ДОКУМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

79. Відповідні положення Конвенції про права інвалідів (яку Хорватія ратифікувала в липні 2007 року, і яка набула чинності 3 травня 2008 року) передбачають:

Стаття 1– Мета

«Мета цієї Конвенції полягає в заохоченні, захисті та забезпеченні повного та рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини та основоположних свобод, а також у заохоченні поваги до притаманного їм достоїнства.

До інвалідів належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які під час взаємодії з різними перешкодами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими».

Стаття 4 – Загальні зобов'язання

«1. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати та заохочувати повну реалізацію всіх прав людини та основоположних свобод всіма інвалідами без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Із цією метою держави-учасниці зобов'язуються:

Вживати всіх належних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, що визнаються в цій Конвенції;

Вживати всіх належних заходів, зокрема законодавчих, для зміни чи скасування існуючих законів, постанов, звичаїв та практик, які є дискримінаційними по відношенню до інвалідів;

Враховувати в усіх стратегіях та програмах захист та заохочення прав людини інвалідів;

Утримуватися від будь-яких дій або методів, які не узгоджуються з цією Конвенцією, і забезпечувати, щоб державні органи та установи діяли відповідно до цієї Конвенції;

Вживати всіх належних заходів для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства;

...».

Стаття 5 – Рівність і заборона дискримінації

«1. Держави-учасниці визнають, що всі особи є рівними перед законом і за ним та мають право на рівний захист закону та рівне користування ним без будь-якої дискримінації.

2. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності та гарантують інвалідам рівний та ефективний правовий захист від дискримінації за будь-якою ознакою.

РІШЕННЯ У СПРАВІ “ЂОРЂЕВИЋ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

3. Для заохочення рівності та усунення дискримінації держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення розумного пристосування.

4. Конкретні заходи, необхідні для прискорення чи досягнення фактичної рівності інвалідів, не вважаються дискримінацією за змістом цієї Конвенції».

Стаття 8 – Просвітно-виховна робота

«1. Держави-учасниці зобов'язуються вживати невідкладних, ефективних та належних заходів, щоб:

a) підвищувати освіченість усього суспільства, зокрема на рівні сім'ї, в питаннях інвалідності та зміцнювати повагу до прав та достоїнства інвалідів;

b) вести боротьбу зі стереотипами, упередженістю та шкідливими звичаями стосовно інвалідів, зокрема на ґрунті статевої належності та віку, в усіх сферах життя;

c) пропагувати потенціал та внесок інвалідів.

2. Уживані з цією метою заходи включають:

a) розгортання та ведення ефективних суспільно-просвітних кампаній, покликаних:

i) виховувати сприйнятливність до прав інвалідів;

ii) заохочувати позитивні уявлення про інвалідів та глибше розуміння їх суспільством;

iii) сприяти визнанню навичок, достоїнств та здібностей інвалідів, а також їхнього внеску на робочому місці та на ринку праці;

b) виховання на всіх рівнях системи освіти, зокрема в усіх дітей, починаючи з раннього віку, шанобливого ставлення до прав інвалідів;

c) спонукання всіх органів масової інформації до такого зображення інвалідів, яке узгоджується з метою цієї Конвенції;

d) просування виховно-ознайомчих програм, присвячених інвалідам та їхнім правам».

Стаття 15 – Свобода від катувань або жорстоких чи таких, що принижують гідність, видів поводження або покарання

«1. Ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують гідність, видам поводження або покарання. Зокрема, жодна особа не повинна без власної вільної згоди піддаватися медичним чи науковим дослідям.

2. Держави-учасниці вживають усіх ефективних законодавчих, адміністративних, судових чи інших заходів для того, щоб інваліди нарівні з іншими не піддавалися катуванням або жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують гідність, видам поводження та покарання».

Стаття 16 – Свобода від експлуатації, насилля та наруги

«1. Держави-учасниці вживають усіх належних законодавчих, адміністративних, соціальних, просвітних та інших заходів для захисту інвалідів як удома, так і поза ним від усіх форм експлуатації, насилля та наруги, зокрема від тих їхніх аспектів, які мають гендерне підґрунтя.

2. Держави-учасниці вживають також усіх належних заходів для недопущення всіх форм експлуатації, насилля та наруги, забезпечуючи, зокрема, належні форми надання допомоги та підтримки, яка враховує віково-статеву специфіку інвалідів, їхнім сім'ям та особам, які здійснюють догляд за інвалідами, зокрема шляхом ознайомлення та освіти з питання про те, як уникати проявів експлуатації, насилля та наруги, виявляти їх та повідомляти про них. Держави-учасниці забезпечують, щоб послуги з надання захисту надавалися з урахуванням віково-статевої специфіки та фактора інвалідності.

3. Прагнучи запобігати проявам усіх форм експлуатації, насилля та наруги, держави-учасниці забезпечують, щоб усі установи та програми, призначені для обслуговування інвалідів, перебували під ефективним наглядом з боку незалежних органів.

РІШЕННЯ У СПРАВІ “ЂORĐEVIĆ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

4. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для сприяння фізичному, когнітивному та психологічному відновленню, реабілітації та соціальній реінтеграції інвалідів, які стали жертвами будь-якої форми експлуатації, насилля чи наруги, зокрема, шляхом забезпечення служб з надання захисту. Такі відновлення та реінтеграція відбуваються в обстановці, що сприяє зміцненню здоров'я, благополуччя, самоповаги, достоїнства та самостійності відповідної особи, і здійснюються з урахуванням потреб, зумовлених віково-статевою специфікою.

5. Держави-учасниці приймають ефективні законодавство та стратегії, зокрема орієнтовані на жінок та дітей, для забезпечення того, щоб випадки експлуатації, насилля та наруги по відношенню до інвалідів виявлялися, розслідувалися та в належних випадках переслідувалися».

Стаття 17 – Захист особистої цілісності

«Кожен інвалід має право на повагу до його фізичної та психічної цілісності нарівні з іншими».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТЕЙ 2, 3 ТА 8 КОНВЕНЦІЇ

80. Заявники стверджували, що органи влади не забезпечили їм належного захисту від переслідування з боку неповнолітніх дітей з їхнього району. Вони посилалися на статті 2, 3 та 8 Конвенції, відповідні частини яких передбачають наступне:

Стаття 2

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

...».

Стаття 3

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Стаття 8

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного ... життя ...

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

A. Прийнятність

1. Аргументи сторін

(а) Доводи уряду

81. Уряд стверджував, що статті 2 та 3 не застосовуються до обставин даної справи. Стосовно статті 2 він стверджував, що життя заявників ніколи не було жодним чином поставлене в небезпеку. Стосовно статті 3 Конвенції уряд стверджував, що необхідний рівень жорстокості не був досягнутий, оскільки оскаржуване переслідування здебільшого були словесним, а ушкодження, спричинені першому заявникові 4 квітня 2009 року, були

незначними по характеру. Він також стверджував, що той факт, що перший заявник висловив бажання погуляти, свідчив про те, що ці події не спричинили йому шкоди.

82. Уряд також стверджував, що заявники не вичерпали всіх наявних внутрішніх засобів правового захисту. На думку уряду, заявники повинні були подати цивільний позов про відшкодування шкоди проти відповідних дітей та їхніх батьків, а також проти школи, до якої ходили ці діти, або проти інших органів влади. Крім того, вони могли порушити провадження проти батьків цих дітей стосовно незначного правопорушення. Вони також могли подати «скаргу проти незаконної дії» відповідних органів згідно із Законом «Про адміністративні спори». У провадженні, порушеному такою скаргою, компетентний суд зобов'язаний діяти в терміновому порядку. У рішенні, яким скарга могла бути задоволена, суд міг би заборонити будь-які подальші незаконні дії. Рішення повинне було б бути виконане протягом трьох днів з моменту його вручення сторонам.

83. Що стосується подій 10 квітня та 13 травня 2010 року, уряд стверджував, що ймовірним правопорушником, П.Б. та З.Б., було по чотирнадцять років, і що їх можна було притягнути до кримінальної відповідальності. Оскільки кримінальне розслідування все ще триває, будь-які скарги, що стосуються цих інцидентів, є передчасними.

(b) Доводи заявників

84. У відповідь заявники стверджували, що їх було піддано триваючому переслідуванню, яке також включало акти фізичної наруги над першим заявником та словесної наруги над обома заявниками. Таке переслідування порушило їхнє повсякденне життя і спричинило значний рівень постійного стресу та страждання, зокрема, з огляду на стан здоров'я першого заявника. Вони стверджували, що триваючий характер переслідування та поганого поведіння сягав необхідного стандарту інтенсивності, що вимагається статтями 3 та 8 Конвенції, і що стаття 2 Конвенції також застосовується з урахуванням посилення насильства щодо першого заявника у зв'язку з його надзвичайною вразливістю, а також з урахуванням тієї ймовірності, підтвердженої в дослідженні про злочини, скоєні на ґрунті ненависті до інвалідів, що низький рівень переслідування, якщо його не зупинити, перетвориться на повномасштабне насильство, можливим наслідком якого можуть стати такі надзвичайні обставини, як смерть або дуже жорстоке поведіння.

85. Що стосується вичерпання внутрішніх засобів правового захисту, то вони стверджували, що національна правова система не передбачає жодних засобів правового захисту, які могли б виправити ситуацію стосовно злочинів, скоєних на ґрунті ненависті до інвалідів; це підтверджувалось тим фактом, що уряд не навів у приклад жодного судового рішення, яке б підтримало його твердження про наявність та ефективність засобів правового захисту, на які він посилався.

86. Що стосується можливості подачі скарги проти органів влади у зв'язку з протиправною дією за статтею 67 Закону «Про адміністративні спори», заявники стверджували, що вимоги прийнятності такого засобу правового захисту - наприклад, протиправна дія має складати порушення Конституції, засіб правового захисту повинен бути останнім наявним засобом, а протиправні дії повинні тривати на момент подачі позову - робили його неефективним у даній справі.

87. Що стосується можливості подачі цивільного позову про відшкодування шкоди проти батьків дітей, які брали участь у переслідуванні, заявники стверджували, що Суд вже постановив у справах проти Хорватії, що ефективне стримування від скоєння замахів на фізичну цілісність людини вимагає ефективних кримінально-правових механізмів, які б

забезпечили належний захист у цьому відношенні (вони послалися на справу «*Sandra Janković проти Хорватії*», № 38478/05, § 36, рішення від 5 березня 2009 року).

88. Що стосується провадження стосовно незначного правопорушення, то заявники стверджували, що воно застосовується лише до незначних правопорушень проти громадського спокою та порядку, а отже такий засіб правового захисту був явно невідповідним по відношенню до шкоди, спричиненої фізичній та психологічній цілісності заявників.

89. Що стосується твердження уряду про те, що заява була передчасною стосовно подій 10 квітня та 13 травня 2010 року, оскільки розслідування цих подій все ще тривало, заявники відповіли, що вони ніколи не отримували жодної офіційної інформації про те, що по цій справі було розпочато будь-яке розслідування, і що в будь-якому разі в поведінці органів влади мало місце невинуватене зволікання. Крім того, розслідування стосувалось окремих інцидентів, а не ситуації заявників в цілому.

2. Оцінка Суду

(а) Застосовність статей 2, 3 та 8 Конвенції до обставин даної справи

(i) Стосовно першого заявника

90. Суд бере до уваги повторювані випадки агресивної поведінки по відношенню до першого заявника. Відповідні факти стосуються частих епізодів переслідування, які тривали в період з 31 липня 2008 року по лютий 2011 року, тобто, протягом приблизно двох з половиною років. Інциденти включали як словесну, так і фізичну наругу, в тому числі такі насильницькі дії, як обпалювання руки першого заявника цигарками, штовхання його на залізний паркан та кидання в нього м'ячем. Враховуючи, що всі інциденти в даній справі стосувались серії дій, вчинених компанією дітей, та трапились протягом тривалого періоду, Суд розгляне їх як триваючу ситуацію.

91. Суд далі зазначає, що випадки переслідування першого заявника дітьми з його району та дітьми, які ходять до розташованої неподалік початкової школи, добре задокументовані, зокрема, в поліцейських протоколах та в медичних звітах. Останні свідчать про негативний вплив, який ці інциденти мали на його фізичне та психічне здоров'я. Документи, що стосуються першого заявника, свідчать про те, що він страждає на серйозні психічні розлади, однак при цьому він є спокійною та добродушною людиною, яка не може і не знає, як захистити себе від зловмисників. У зв'язку з тривалим переслідуванням він був змушений проходити курси психотерапії і часто перебував у заляканому та стресовому стані. Було рекомендовано усунути від нього цю атмосферу переслідування.

92. Перший заявник зробив достовірні твердження, що протягом тривалого періоду часу його фізична та психічна цілісність піддавалися небезпеці, і що в багатьох випадках він піддавався реальним переслідуванням або нападам.

93. З огляду на ці факти Суд вважає, що органи влади несли позитивне зобов'язання щодо захисту першого заявника від агресивної поведінки відповідних дітей. Це зобов'язання в обставинах даної справи виникає як за статтею 3, так і за статтею 8 Конвенції. Однак за обставин даної справи Суд вважає, що достатнім буде проаналізувати скарги першого заявника лише за статтею 3 Конвенції.

94. Що стосується статті 3 Конвенції, Суд знову повторює, що для того, щоб підпадати під сферу застосування статті 3, погане поводження повинне досягти мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімуму є відносною: вона залежить від усіх обставин справи, зокрема, характеру та обставин поводження, його тривалості, його фізичних та психічних

наслідків та, в деяких випадках, статі, віку і стану здоров'я жертви (див. справи «*Costello-Roberts проти Сполученого Королівства*», рішення від 25 березня 1993 року, § 30, Series A no. 247-C, та «*A. проти Сполученого Королівства*», рішення від 23 вересня 1998, § 20, Reports 1998-VI).

95. Суд вважав поведження «нелюдським», оскільки, серед іншого, воно було навмисним, його було застосовано протягом багато годин поспіль, і воно спричинило або реальні тілесні ушкодження, або інтенсивні фізичні та психічні страждання (див. справу «*Labita проти Італії*» [ВП], № 26772/95, § 120, ECHR 2000-IV). Поведження вважалося «таким, що принижує гідність», коли воно викликало в його жертв почуття страху, страждання та неповноцінності, здатні образити та принизити їх та, можливо, зламати їхній фізичний або моральний опір (див. справи «*Hurtado проти Швейцарії*», висновок Комісії від 28 січня 1994 року, § 67, Series A no. 280, та «*Wieser проти Австрії*», № 2293/03, § 36, рішення від 22 лютого 2007 року).

96. Суд вважає, що переслідування першого заявника, яке принаймні в одному випадку спричинило йому фізичне ушкодження та викликало в нього почуття страху та безпорадності, було досить серйозним для того, щоб досягти рівня жорстокості за статтею 3 Конвенції, а тому воно робить це положення застосовним у даній справі (див. справи «*Price проти Сполученого Королівства*», № 33394/96, § 24, ECHR 2001-VII, та «*Milanović проти Сербії*», № 44614/07, § 87, рішення від 14 грудня 2010 року).

(ii) Стосовно другої заявниці

97. Що стосується другої заявниці, то Суд зазначає, що її не було піддано будь-якій формі насильства, яке б спричинило шкоду її фізичній цілісності. Тим не менш, немає жодних сумнівів у тому, що триваюче переслідування першого заявника, її сина-інваліда, за яким вона доглядає, та випадки переслідування, які також стосувались її особисто, хоч і в більш м'яких формах, призвели до перебоїв в її повсякденному житті та способі життя, що мало негативний вплив на її приватне та сімейне життя. Дійсно, психічна цілісність фізичної особи охоплюється поняттям приватного життя. Поняття приватного життя поширюється також і на сферу взаємовідносин фізичних осіб.

98. Звідси випливає, що стаття 8 застосовна до обставин цієї справи по відношенню до скарг, які стосуються другої заявниці.

(b) Вичерпання внутрішніх засобів правового захисту

99. Суд зазначає, що мета статті 35 полягає в наданні державам-учасникам можливості попередити або виправити порушення, які, як стверджується, вони вчинили, перш ніж ці стверджувані порушення будуть передані на розгляд до органів Конвенції. Тому держави не несуть відповідальності за свої дії перед міжнародним органом, якщо їм не було надано можливості виправити ситуацію за допомогою своєї власної правової системи. Правило про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту, про яке йдеться у статті 35 Конвенції, передбачає, що зазвичай заявник повинен вичерпувати лише ті засоби правового захисту, які стосуються стверджуваних порушень і які водночас є доступними та достатніми. Існування таких засобів правового захисту має бути достатньо певним не лише в теорії, але й на практиці, інакше вони не матимуть таких необхідних властивостей, як доступність та ефективність; доведення наявності цих різних умов є обов'язком держави-відповідача (див. справу «*Selmouni проти Франції*» [ВП], № 25803/94, §§ 74 та 75, ECHR 1999-V).

100. Стаття 35 передбачає розподіл тягаря доказування. Уряд, який стверджує про невичерпання, повинен продемонструвати Судові, що засіб правового захисту був

ефективним, наявним в теорії та на практиці у відповідний момент часу, іншими словами, що він був доступним, давав можливість виправити ситуацію стосовно заявлених скарг та мав розумні шанси на успіх (див. справу «*Akdivar ma inuii proti Туреччини*», рішення від 16 вересня 1996 року, § 68, *Reports of Judgments and Decisions* 1996 IV).

101. Суд хотів би підкреслити, що застосування цього правила повинне належним чином брати до уваги обставини справи. Так, він постановив, що стаття 35 повинна застосовуватися з певним ступенем гнучкості та без зайвого формалізму (див. справу «*Cardot проти Франції*», рішення від 19 березня 1991 року, § 34, Series A no. 200). Він також постановив, що правило про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту не є ані абсолютним, ані таким, що може застосовуватися автоматично; при розгляді питання про те, чи було дотримано даного правила, слід брати до уваги конкретні обставини в кожній окремій справі (див. справу «*Van Oosterwijk проти Бельгії*», рішення від 6 листопада 1980 року, § 35, Series A no. 40). Це означає, зокрема, що Суд повинен реалістично брати до уваги не лише наявність формальних засобів правового захисту в правовій системі держави-учасниці, але й загальний правовий та політичний контекст, в якому вони існують, а також особисті обставини заявників (див. згадану вище справу «*Akdivar ma inuii*», § 69).

102. Що стосується даної справи, то Суд зазначає, що уряд стверджував, що заявники повинні були подати цивільний позов про відшкодування шкоди проти батьків дітей, причетних до переслідування та наруги по відношенню до першого заявника, і що вони мали можливість порушити провадження стосовно незначного правопорушення по відношенню до батьків таких дітей.

103. У цьому зв'язку Суд зазначає, що головним питанням у цій справі є не особиста відповідальність батьків відповідних дітей, а стверджувана відсутність належної реакції з боку компетентних органів влади на неодноразові акти переслідування та наруги з боку дітей, які в силу свого юного віку не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за національним законодавством.

104. Що стосується твердження уряду про те, що заява була передчасною, тому що дітям П.Б., З.Б. та І.С., які ймовірно брали участь в інцидентах 10 квітня та 13 травня 2010 року, було по чотирнадцять років на той момент, а тому вони підлягали кримінальній відповідальності, Суд насамперед знову повторить, що кримінальна відповідальність певної особи не є предметом розгляду в цій справі. У будь-якому разі, відповідні інциденти трапились у квітні та травні 2010 року, і уряд не зміг довести, що на додаток до опитування поліцією відповідних підлітків, проведених у липні, серпні та вересні 2010 року, були вжиті будь-які подальші заходи.

105. Водночас деякі додаткові засоби правового захисту, на які посилався уряд, вимагають проведення оцінки їхньої ефективності в конкретних обставинах даної справи. Суд зазначає, що статті 67-76 Закону «Про адміністративні спори» передбачають подачу «скарги проти незаконної дії» - засіб судового захисту, доступний всім, хто вважає, що його права та свободи, гарантовані Конституцією, було порушено органом влади, і що жодних інших засобів судового захисту не існує. Разом з засобом правового захисту, передбаченого статтею 66 цього ж закону і який передбачає захист проти остаточної індивідуальної дії (див. вище, пункт 65), вони є останніми можливими засобами правового захисту, якими можна скористатися за відсутності будь-яких інших форм судового захисту при оскарженні рішень або інших (фактично вчинених) дій чи бездіяльності («скарга проти незаконної дії» - див. вище, пункти 66 та 67) органів влади, які можуть порушити гарантовані Конституцією права чи свободи. Суть цих засобів правового

захисту полягає в тому, що конституційні права та свободи настільки цінні, що вони не можуть залишатися без судового захисту.

106. Суд також зазначає, що право особи на те, щоб її не піддавали поганому поводженню, та право на повагу до її приватного та сімейного життя гарантуються Конституцією Хорватії. Крім того, відповідна практика національних судів свідчить про те, що скаргу такого характеру також можна подати в ситуації бездіяльності, як, наприклад, у даній справі, в якій заявники стверджують, що національні органи влади не вжили відповідних заходів. Однак виникають деякі питання стосовно ефективності подачі такої скарги в обставинах даної справи.

107. По-перше, уряд не зазначив, який орган влади повинен нести відповідальність за нежиття належних заходів. Оскільки відповідним засобом правового захисту є подача «скарги проти незаконної дії» (або бездіяльності), необхідно встановити, який орган та на підставі якого закону був зобов'язаний вжити заходів. Крім того, скарга щодо бездіяльності може бути подана лише проти окремої посадової особи, яка зобов'язана вчинити певну дію на підставі закону. У цій справі було б важко встановити окрему посадову особу, яка несла б такий обов'язок. Разом з тим, уряд не надав жодних аргументів з цього приводу. У цьому зв'язку Суд зазначає, що одним з аспектів скарги заявників було те, що жоден орган влади не був зобов'язаний за законом вжити будь-яких заходів у ситуації, на яку вони скаржилися.

108. Подача скарги такого типу за Законом «Про адміністративні спори» призвела б до порушення провадження в звичайних цивільних судах. Уряд не зазначив, що в такому провадженні було можливим застосування будь-яких тимчасових заходів. Однак ситуація, на яку скаржаться заявники, свідчить про те, що вони зазнавали постійних переслідувань, інколи щоденно, і суть їхніх скарг полягає в тому, що національні органи влади хоча й знали про цю ситуацію, але не вжили належних заходів для попередження подальшого переслідування. Таким чином, ситуація вимагала негайної реакції з боку органів влади. Уряд не довів, що будь-який із засобів правового захисту, на які він посилався, міг забезпечити таке негайне реагування на ситуацію переслідування.

109. Таким чином, по відношенню до такої «скарги проти незаконної дії» та цивільного позову про відшкодування шкоди проти держави за Законом «Про зобов'язання» уряд не довів, що вони могли забезпечити вжиття швидких та належних заходів, необхідних в обставинах даної справи.

110. На даному етапі Суд знову повторює, що суть вимоги про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту полягає в тому, що конвенційні механізми відіграють субсидіарну роль; іншими словами, існує принцип, згідно з яким необхідно спочатку надати можливість національним органам влади виправити оскаржуване порушення. У зв'язку з цим Суд зазначає, що друга заявниця неодноразово скаржилася на триваюче переслідування до різних національних органів влади, зокрема, до поліції та прокуратури, відповідного центру соціального захисту та школи, до якої ходили відповідні діти. Тому Суд вважає, що вона надала відповідним органам влади достатню можливість для того, щоб відреагувати на її заяви та покласти край оскаржуваним переслідуванням. Тому вона вичерпала внутрішні засоби правового захисту.

111. Крім того, заявники стверджували про наявність недоліків у національній системі захисту інвалідів від актів переслідування та насильства, в тому числі в законодавчій базі, в якій компетентні органи повинні працювати, та в передбачених нею механізмах. У цьому зв'язку Суд зазначає, що уряд не довів, що ці питання могли б бути розглянуті в будь-якому з типів провадження, на які він посилався.

112. Звідси випливає, що заявники не були зобов'язані скористатися також і засобами правового захисту, запропонованими урядом. Приходячи до такого висновку, Суд взяв до уваги конкретні обставини даної справи, а також той факт, що на кону стоїть таке фундаментальне право, як право не піддаватися нелюдському і такому, що принижує гідність, поводженню, і що Конвенція призначена гарантувати права, які є не теоретичними або ілюзорними, а права, які є практичними та ефективними (див., наприклад, справу «*Matthews проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 24833/94, § 34, ECHR 1999-I). Відповідно, заперечення уряду слід відхилити.

(с) Висновок

113. Суд вважає, що скарги про порушення статей 3 та 8 Конвенції не є явно необґрунтованими за змістом статті 35 § 3 Конвенції. Крім того, він вважає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому їх слід визнати прийнятними.

В. Суть

1. Доводи сторін

(а) Доводи заявників

114. У першу чергу заявники розглянули питання насильства щодо першого заявника як злочину на ґрунті ненависті до інвалідів. Дослідження стосовно цього питання свідчили, що рівень зловживань та насильства, здійснених по відношенню до інвалідів, був значно вищим, ніж такий рівень по відношенню до всього населення в цілому, і був широко поширеним. Найбільш поширені форми насильства над людьми з обмеженими розумовими здібностями полягають у тому, що їм дають стусанів, щипають їх, обзивають, глузують з них, крадуть їхні речі, штовхають їх, погрожують їм, кидають в них предметами, наказують їм піти геть із приміщення, б'ють їх, кричать на них, лаються на них, вимагають в них гроші, тягають їх за волосся, кидають в них каміння, плюються на них, тикають в них пальцями, б'ють їх кулаками або б'ють головою об стіну. Інваліди часто піддаються постійному насильству з боку одних і тих самих осіб. Наруга часто здійснюється компаніями молодиків, які, як і в цій справі, систематично знущаються з однієї і тієї ж самої особи.

115. Переслідування інвалідів зазвичай пояснюється сприйняттям таких людей як неповноцінних. Насильство та ворожість можуть мати далекосяжні наслідки, в тому числі емоційні, фізичні та сексуальні наслідки, або навіть смерть жертви переслідування. Інваліди можуть бути змушені перепланувати своє повсякденне життя для уникнення небезпеки.

116. У своїх доводах заявники також посилалися на наведені вище міжнародні джерела, зокрема, на Конвенцію ООН про права інвалідів та на зобов'язання, що випливають з неї.

117. Заявники стверджували, що вони піддавалися триваючим переслідуванням та нарузі протягом більш ніж п'яти років компанією дітей, яких в основному не було встановлено, з причини їхнього сербського походження та інвалідності першого заявника. Переслідування полягало, головним чином, у словесних образах та в інших формах антигромадської поведінки, зокрема, в плюванні, галасуванні, написанні образ на тротуарах та в пошкодженні місця проживання заявників. Це викликало у заявників сильні страждання. Окрім матеріальної шкоди, спричиненої згаданими вище інцидентами,

триваюче переслідування дуже шкідливо позначилося на емоціональному благополуччі першого заявника, що було задокументовано його психотерапевтом.

118. Крім того, заявники повинні були змінити свій щоденний спосіб життя. Щоденні прогулянки в парку, сидіння на лаві в парку та бесіди з людьми були вкрай важливими для того, щоб перший заявник зміг жити самостійним способом життя і щоб у нього розвилася почуття участі в житті суспільства. Через постійні переслідування з боку дітей з району першого заявника він був змушений припинити всі ці види діяльності.

119. Наводячи багато прикладів із практики Суду в питаннях позитивних зобов'язань держави за статтями 3 та 8 Конвенції, заявники стверджували, що відповідні державні органи несли обов'язок щодо вжиття позитивних заходів для захисту їх від шкоди, спричиненої третіми сторонами. Друга заявниця неодноразово повідомляла органи влади про погане поводження, якому піддавалися заявники, але ті за великим рахунком нічого не зробили для попередження повторення поганого поводження. Таким чином, органи влади знали, що переслідування першого заявника відбувалося в одній і тій самій формі.

120. Однак, незважаючи на обізнаність про ситуацію заявників, відповідні органи влади не виконали свого обов'язку і не поклали край переслідуванням та порузі. Заявники стверджували, що ясності щодо того, який саме орган повинен був розглядати їхню ситуацію, не було. Що стосується твердження уряду про те, що поліція адекватно відреагувала на всі скарги другої заявниці, вони стверджували, що поліція не усвідомила повною мірою характеру триваючого насильства та не змогла запобігти подальшому насильству. Поліція не змогла встановити злочинців. Поліцейські просто прибували на місце події та наказували дітям піти геть. Такий м'який підхід з боку поліції не мав жодного стримуючого ефекту. Крім того, поліція розглядала кожен випадок поганого поводження як окрему подію, не усвідомлюючи триваючого характеру ситуації. Вона також не вжила інших необхідних заходів, зокрема, порушення справи стосовно скоєння незначного правопорушення проти батьків дітей, причетних до наругу над заявниками.

121. Компетентний центр соціального захисту повинен був вивчити справу та встановити відповідні факти; запросити батьків винних на зустріч з метою встановлення їхніх особистих обставин; вжити заходів захисту для запобігання повторення насильства; порадити винним та їхнім батькам або зобов'язати їх відвідати психолога; стежити за ситуацією; та скласти звіти про вжиті заходи. Однак центр соціального захисту Суседграду нічого з вищезазначеного не зробив. У 2009 році він вжив заходів стосовно одного з підлітків, причетного до інциденту з обпаленням цигаркою, і помістив його під нагляд соціального працівника, а потім порушив судове провадження з метою поміщення його до установи для дітей з поведінковими проблемами строком на рік. Проте все це робилося не через напад на першого заявника, а у зв'язку з тим, що цей підліток був проблемним взагалі.

122. Що стосується керівництва школи, до якої ходили відповідні діти, заявники стверджували, що хоча воно мало право вжити багатьох заходів дисциплінарного характеру у випадках агресивної поведінки з боку учнів, включаючи попередження, догану, сувору догану та виключення зі школи, воно не вжило жодних з цих заходів. Це правда, що керівництво школи вжило деяких інших заходів, зокрема, воно закликала батьків та дітей зробити все для припинення агресивної поведінки по відношенню до заявників, та організовувало зустрічі, на яких розповідало учням про вимоги людей з особливими потребами. Воно також сприяло проведенню опитувань відповідних учнів. Однак всі ці заходи не були здатні запобігти подальшому насильству по відношенню до заявників.

123. Так само, ніякий інший орган влади не зробив багато для того, щоб запобігти насильству та переслідуванню заявників.

(b) Доводи уряду

124. Уряд стверджував, що за винятком інцидентів, повідомлених поліції та задокументованих у поліцейських протоколах, заявники не довели, що мали місце будь-які інші інциденти. Уряд стверджував, що відповідні органи влади вжили всіх необхідних заходів для того, щоб захистити заявників від переслідування. Кожного разу, коли друга заявниця викликала поліцію, поліцейські прибували вчасно, опитували відповідних дітей та попереджували їх про їхню неналежну поведінку. Кожного разу поліцейські складали протокол та надсилали його до прокуратури.

125. Школа, до якої ходили відповідні діти, завжди оперативно реагувала на звинувачення заявників у переслідуванні. Співробітники школи часто обговорювали з учнями та їхніми батьками питання про людей з особливими потребами. Батькам вказували на необхідність обговорення цих питань зі своїми дітьми, а директор школи направив батькам листа з цього приводу.

126. Що стосується інциденту 4 квітня 2009 року, уряд стверджував, що національні органи влади вжили всіх належних заходів для того, щоб встановити правопорушника. Зрештою було встановлено, що руки першого заявника обпалив цигаркою І.М. Оскільки І.М., як дитину, яка не досягла чотирнадцяти років, не можна було притягнути до кримінальної відповідальності, заявникам порадили подати цивільний позов про відшкодування шкоди. Компетентна прокуратура повідомила про свої висновки як уповноважену з прав дітей, так і відповідний центр соціального захисту.

127. Що стосується подій 10 квітня та 13 травня 2010 року, а також заяви про постійне переслідування першого заявника, то поліція опитала дітей П.Б., З.Б. та І.С. Розслідування триває, і оскільки всім їм виповнилося чотирнадцять років на момент стверджуваних подій, їх можуть притягти до кримінальної відповідальності.

128. Уряд стверджував, що все вищезазначене свідчило про те, що національні органи влади діяли оперативно та сумлінно щодо кожної скарги, поданої заявниками, зробили всі кроки та вжили всіх заходів, спрямованих на запобігання подальшого переслідування. 3 червня 2010 року нових скарг не надходило.

129. Крім того, уряд стверджував, що основну відповідальність за попередження неналежної поведінки дітей несуть їхні батьки. Керівництво школи, а також соціальні служби постійно говорили батькам дітей, причетних до переслідування, про проблеми з їхніми дітьми.

130. З іншого боку, друга заявниця як мати першого заявника також повинна нести певну відповідальність по догляду за заявником. Було встановлено, що перший заявник потребує допомоги під час ходьби і що він потребує постійного догляду з боку своєї матері. Також було встановлено, що він страждає на епілепсію та короткозорість. Соціальні служби попереджали другу заявницю, щоб та не випускала його з квартири самого, що вирішило б усі проблеми, пов'язані з його фізичним контактом з іншими, і якби вона завжди супроводжувала його на вулиці, вона змогла б підвищити усвідомлення проблем її сина іншими дітьми.

(c) Втручання третьої сторони

131. Європейський форум з проблем інвалідності розглядав питання, порушені в цій справі, скрізь призму злочинів, скоєних на ґрунті нетерпимості до інвалідів. Він стверджував, що визнання злочинів на ґрунті ненависті до інвалідів є проблемою для

багатьох правових систем, оскільки використання їхньої уразливості, як правило, не дає правоохоронним органам та судам кваліфікувати діяння як злочини на ґрунті ненависті. Два окремих дослідження, проведені у Великобританії, зазначали, що хоча вірогідність того, що серед інвалідів словесна або фізична наруга по відношенню до них є в чотири рази вищою, ніж серед здорових людей, вірогідність того, що вони повідомлять про злочин поліцію, є вдвічі меншою.

132. Третя сторона також стверджувала, що ворожа поведінка по відношенню до інвалідів, яка провокувала насильницькі напади, були за своєю суттю дискримінаційною, оскільки жертви обиралися через їхню видиму інвалідність. Вона стверджувала, що страх осіб з видимою інвалідністю, чий прояви сприймалися як «шокуючі та неприємні», був домінуючою причиною насильства по відношенню до інвалідів. Таких людей часто сприймають як неповноцінних або таких, які самі винуваті у своїй інвалідності, що накладає тягар на суспільство в цілому.

133. Страх перед «іншими» посилюється лише там, де потенційна жертва сприймається як уразлива. Вразливість інваліда дає кривдникам можливість здійснити свої напади. Це є особливо актуальним у тих випадках, коли на інвалідів нападають не з метою пограбувати їх, а з метою принизити їх та завдати їм болю.

134. Європейський форум з проблем інвалідності також зазначив, що конкретне визнання злочину на ґрунті ненависті до інвалідів є нещодавньою тенденцією. Посилаючись на статтю 5 Конвенції ООН про права інвалідів (див. вище), він зазначив, що ця стаття підтвердила право інвалідів на захист нарівні з іншими. Для держави це знову ж таки означає здатність виявляти та усувати дискримінацію за ознакою інвалідності жертви, та необхідність мати достатні знання про інвалідність, щоб бути в змозі застосувати закон із повагою до потреб інвалідів. В окремих випадках дотримання принципу недискримінації може означати визнання особливого статусу інвалідів порівняно зі здоровими людьми. Другий пункт цієї статті посиляється на обов'язок держави щодо захисту інвалідів від дискримінації за будь-якою ознакою. Знову ж таки, виконання цього обов'язку вимагає серйозної підготовки з боку державних службовців.

135. Третя сторона також зазначила, що ця конвенція зобов'язує держав-учасниць «вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів» для того, щоб попередити випадки насильства проти інвалідів, що також вимагає проведення необхідної підготовки тих, хто працює у сфері відправлення правосуддя.

136. Наостанок Європейський форум з проблем інвалідності зазначив, що наразі злочини на ґрунті ненависті до інвалідів не отримали достатньої уваги з боку законодавців та правоохоронних органів. Це призвело до нездатності визнати злочини на ґрунті ненависті до інвалідів як такі, а також до їх недостатнього виявлення та недостатнього розуміння цього явища. Реакція органів влади на це явище повинна переключитися з реактивної на проактивну та зосередитися на захисті інвалідів від будь-яких насильницьких дій.

2. Оцінка Суду

(а) Стосовно першого заявника

(i) Загальні засади

137. Суд знову повторює, що стаття 3 Конвенції повинна розглядатись як одне з найбільш фундаментальних положень Конвенції, а також як закріплення основних цінностей демократичних суспільств, які входять до Ради Європи (див. справу «*Pretty проти Сполученого Королівства*», № 2346/02, § 49, ECHR 2002-III). На відміну від інших

положень Конвенції, вона сформульована в абсолютних термінах, без винятків та застережень та без можливості відступу від зобов'язань, передбаченого статтею 15 Конвенції (див., зокрема, справу «*Chahal проти Сполученого Королівства*», рішення від 15 листопада 1996 року, § 79, Reports 1996-V).

138. Суд знову повторює, що стосовно питання про те, чи несе держава відповідальність за статтею 3 за погане поводження з людьми з боку приватних осіб, зобов'язання держав-учасниць за статтею 1 Конвенції гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в Конвенції, взяті у поєднанні зі статтею 3, вимагає, щоб держави вживали заходів, спрямованих на гарантування того, щоб особи, які перебувають під їхньою юрисдикцією, не піддавалися катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню, в тому числі поганому поводженню з боку приватних осіб (див., з відповідними змінами, справу «*H.L.R. проти Франції*», рішення від 29 квітня 1997 року, § 40, Reports 1997-III). Ці заходи повинні забезпечити ефективний захист, зокрема дітей та інших уразливих осіб, і включати розумні заходи для запобігання поганого поводження, про яке органи влади знали або повинні були знати (див., з відповідними змінами, справи «*Osman проти Сполученого Королівства*», рішення від 28 жовтня 1998 року, § 116, Reports 1998-VIII, та «*E. та інші проти Сполученого Королівства*», № 33218/96, § 88, рішення від 26 листопада 2002 року).

139. Водночас, беручи до уваги труднощі в забезпеченні правопорядку в сучасному суспільстві, непередбачуваність людської поведінки та оперативний вибір, який необхідно зробити в питаннях пріоритетності та ресурсів, межі цього позитивного зобов'язання необхідно тлумачити таким чином, щоб не накладати нездійснених або непропорційно важких завдань на органи влади. Тому не кожен стверджуваний ризик поганого поводження може тягнути за собою обов'язок за Конвенцією з боку органів влади щодо вжиття оперативних заходів для попередження матеріалізації цього ризику. Для того, щоб виникло позитивне зобов'язання, необхідно встановити, що органи влади знали або повинні були знати у відповідний момент часу про існування для встановленої особи реального та безпосереднього ризику поганого поводження від злочинних дій третьої сторони, і що вони не вжили заходів у рамках своїх повноважень, вжиття яких, якщо судити розумно, можна було очікувати для уникнення цього ризику. Ще одним важливим міркуванням є необхідність забезпечення того, щоб поліція здійснювала свої повноваження з контролю та запобігання скоєнню злочинів у спосіб, який повністю дотримується належної правової процедури та інших гарантій, які законно накладають обмеження на її повноваження в розслідуванні злочинів та притягненні правопорушників до відповідальності, в тому числі гарантій, передбачених статтею 8 Конвенції (див. справи «*Mubilanzila Mayeka та Kaniki Mitunga проти Бельгії*», № 13178/03, § 53, ECHR 2006-XI; «*Members (97) of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses (Члени (97) Конгрегації Глдани Свідків Ієгови) проти Грузії*», № 71156/01, § 96, рішення від 3 травня 2007 року; та «*Milanović проти Сербії*», № 44614/07, § 84, рішення від 14 грудня 2010 року; див. також, з відповідними змінами, згадану вище справу «*Osman*», § 116).

140. Таким чином, Суд розгляне питання про те, чи порушила держава-відповідач свої позитивні зобов'язання за статтею 3 Конвенції при розгляді ситуації першого заявника.

(ii) Застосування цих засад до даної справи

141. Насамперед Суд хотів би зазначити, що акти насильства в порушення статті 3 Конвенції, як правило, вимагають застосування кримінально-правових заходів проти правопорушників (див. стосовно статті 3 справу «*Beganović проти Хорватії*», № 46423/06,

§ 71, рішення від 25 червня 2009 року, та стосовно статті 8 згадану вище справу «*Sandra Janković*», § 47).

142. Проте у цій справі більшість ймовірних правопорушників були дітьми віком до чотирнадцяти років, щодо яких за національним законодавством неможливо було застосувати будь-які кримінально-правові санкції. Крім того, в конкретних обставинах даної справи може виявитися, що жодна з оскаржуваних дій сама по собі не є кримінальним злочином, але тим не менш усі випадки переслідування, взяті разом, несумісні з вимогами статті 3 Конвенції. Тому цю справу слід відрізнити від справ, які стосуються процесуальних зобов'язань держави в рамках кримінального права по відношенню до актів поганого поведіння, заборонених статтею 3 Конвенції, і в яких органи влади зобов'язані провести за своєю власною ініціативою всебічне, ефективне та незалежне розслідування.

143. Дана справа стосується питання позитивних зобов'язань держави в ситуації іншого роду, яка знаходиться поза сферою кримінального права, ситуації, в якій компетентні органи влади знають про факти серйозних переслідувань і навіть насильства, спрямованих на людину з фізичними та розумовими вадами. Вона стосується стверджуваної відсутності адекватного реагування на таку ситуацію з метою належної боротьби з актами насильства та переслідування, які вже мали місце, та попередження будь-яких нових подібних актів.

144. Згідно із зазначеним вище, Суд спочатку розглянув питання про те, чи знали органи влади або повинні були знати про факти переслідування та насильства по відношенню до першого заявника.

145. У зв'язку з цим Суд зазначає, що наявні матеріали справи свідчать про те, що друга заявниця ще 31 липня 2008 року повідомила поліцію про триваюче переслідування її сина дітьми з їхнього району. Вона також повідомила поліцію про численні подальші інциденти, в тому числі обпалювання руки першого заявника цигарками 4 квітня 2009 року. У квітні 2009 року вона повідомила уповноважену з прав інвалідів про цей самий випадок. У період з травня по липень 2009 року поліція повідомила прокуратуру, а також відповідний центр соціального захисту про стверджувану наругу над першим заявником, а станом на вересень 2009 року керівництво школи також було належним чином поінформовано.

146. У світлі вищевикладеного Суд вважає, що національні органи влади знали про триваюче переслідування першого заявника дітьми з його району, а також дітьми, що ходять до розташованої неподалік школи. Тому Суд розгляне питання про те, чи вжили відповідні органи влади всіх розумних заходів в обставинах даної справи для того, щоб захистити першого заявника від таких дій.

147. У даній ситуації, в якій випадки насильства тривали протягом певного проміжку часу, Суд вважає, що відповідні органи влади не прийняли достатніх заходів для з'ясування масштабів проблеми та запобігання подальшій нарузі.

148. Це правда, що поліція опитала кількох дітей, які імовірно були причетні до певних інцидентів, і що керівництво школи обговорило проблему з учнями та їхніми батьками. Тим не менш, Суд вважає, що жодної серйозної спроби оцінити справжній характер оскаржуваної ситуації, а також оцінити відсутність системного підходу, що призвело до невжиття належних та комплексних заходів, зроблено не було. Так, висновки поліції не супроводжувались жодними подальшими конкретними діями: поліція не прийняла ніякого рішення, як і не було введено в дію жодних механізмів контролю для встановлення та попередження подальшого переслідування. Суд вражений відсутністю реальної участі з боку соціальних служб та відсутністю будь-яких ознак залучення відповідних експертів,

які могли б дати відповідні рекомендації та попрацювати з відповідними дітьми. Крім того, першому заявникові не було надано психологічну допомогу. Взагалі Суд вважає, що крім реагування на окремі інциденти, відповідні органи влади не вжили жодних належних дій загального характеру для боротьби з основною проблемою, незважаючи на свою обізнаність про те, що перший заявник піддавався систематичним переслідуванням, і що подальша наруга над ним могла повторитися.

149. У зв'язку з цим Суд вважає, що відповідні органи влади не вжили всіх розумних заходів для запобігання зловживань відносно першого заявника, незважаючи на те, що триваюча небезпека таких зловживань була реальною та передбачуваною.

150. Таким чином, мало місце порушення статті 3 Конвенції стосовно першого заявника.

(b) Стосовно другої заявниці

(i) Загальні засади

151. Хоча основною метою статті 8 є захист особи від свавільного втручання з боку державних органів влади, вона не просто зобов'язує державу утримуватися від такого втручання: на додаток до цього негативного зобов'язання можуть існувати й позитивні зобов'язання, притаманні ефективній повазі до приватного або сімейного життя. Ці зобов'язання можуть включати в себе вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя навіть у сфері взаємовідносин фізичних осіб (див. справи «*X та Y проти Нідерландів*», згадана вище, § 23; «*Botta проти Італії*», рішення від 24 лютого 1998 року, § 33, *Reports* 1998-I; «*Mikulić проти Хорватії*», № 53176/99, § 57, ECHR 2002-I; та «*Sandra Janković*», згадана вище, § 44).

152. Суд раніше зазначав у різних контекстах, що поняття приватного життя включає в себе психологічну цілісність людини. За статтею 8 у держав за певних обставин виникає зобов'язання щодо захисту внутрішньої цілісності особи від дій інших осіб. Суд також постановив, що з боку держав існує позитивне зобов'язання щодо забезпечення поваги до людської гідності та якості життя в деяких аспектах (див. справи «*L. проти Литви*», № 27527/03, § 56, ECHR 2007-IV, та, з відповідними змінами, «*Pretty проти Сполученого Королівства*», № 2346/02, § 65, ECHR 2002-III).

(ii) Застосування цих засад до даної справи

153. Суд вважає, що акти триваючого переслідування також негативно вплинули на приватне та сімейне життя другої заявниці. Він доходить висновку, що органи влади не вжили належних та відповідних заходів для того, щоб запобігти подальшим переслідуванням першого заявника. Крім того, органи влади не надали у цьому зв'язку належного захисту другій заявниці. Таким чином, також мало місце порушення статті 8 Конвенції стосовно другої заявниці.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ

154. Заявники також скаржилися на те, що акти насильства щодо них та реакція з боку компетентних органів влади були дискримінаційними, з огляду на їхнє сербське етнічне походження та інвалідність першого заявника. Вони посилалися на статтю 14 Конвенції, яка зазначає:

«Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЂORĐEVIĆ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»

переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

Прийнятність

1. Доводи сторін

155. Уряд стверджував, що заявники могли подати позов згідно із Законом «Про боротьбу з дискримінацією», за допомогою чого вони мали б можливість домагатися визнання будь-якої можливої дискримінації, передбаченої в цьому законі, отримання наказу про усунення дискримінації та її наслідків, а також присудження компенсації.

156. У відповідь заявники стверджували, що провадження згідно із Законом «Про боротьбу з дискримінацією» не було ефективним засобом правового захисту, оскільки в ньому не могла розглядатися конкретна оскаржувана ситуація. Крім того, вони стверджували, що протягом двох років після ухвалення цього закону не було винесено жодного відповідного судового рішення, яке б свідчило про те, що громадяни могли з упевненістю подавати позови за цим законом, або що порушене провадження просувалося з належною швидкістю.

2. Оцінка Суду

157. Суд повторює стосовно статті 14 Конвенції, що вона не має самостійного існування, але відіграє важливу роль, доповнюючи інші положення Конвенції та Протоколів до неї, оскільки вона захищає осіб, які опинилися в подібній ситуації, від будь-якої дискримінації в користуванні правами, передбаченими в цих інших положеннях (див. справи «*Dudgeon проти Сполученого Королівства*», рішення від 22 жовтня 1981 року, § 67, Series A no. 45; «*Chassagnou та інші проти Франції*» [ВП], № 25088/94, 28331/95 та 28443/95, § 89, ECHR 1999-III; та «*Timishev проти Росії*», № 55762/00 та 55974/00, § 53, ECHR 2005-XII). Хоча застосування статті 14 не передбачає порушення цих положень - і в цьому сенсі вона є автономною - можливості для її застосування не існує, якщо обставини справи не підпадають під сферу застосування одного або кількох з цих положень (див., наприклад, справи «*Van Buitenen проти Нідерландів*», № 11775/85, рішення Комісії від 2 березня 1987 року, та «*Cha'are Shalom Ve Tsedek проти Франції*» [ВП], № 27417/95, § 86, ECHR 2000-VII).

158. Суд також постановив, що навіть у ситуації, в якій основне положення не застосовується, стаття 14 може все ж таки застосовуватись (див. справу «*Savez crkava «Riječ života» та інші проти Хорватії*», № 7798/08, § 58, рішення від 9 грудня 2010 року). Тому питання прийнятності, що стосується статті 14, можуть бути розглянуті окремо.

159. Що стосується даної справи, Суд розгляне за статтею 14 питання про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту по відношенню до Закону «Про боротьбу з дискримінацією». У цьому зв'язку Суд зазначає, що він уже розглядав питання про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту по відношенню до скарги про дискримінацію окремо від питань про вичерпання по відношенню до основної скарги (див. справу «*Valkov та інші проти Болгарії*», №№ 2033/04, 19125/04, 19475/04, 19490/04, 19495/04, 19497/04, 24729/04, 171/05 та 2041/05, §§ 104-108, рішення від 25 жовтня 2011 року). Такий підхід відповідає принципу, згідно з яким якщо має місце посилення і на матеріальне положення Конвенції або Протоколів до неї, і на статтю 14, взяту у поєднанні з цим положенням, і якщо було встановлено окреме порушення матеріального положення, Суд не завжди вважає за необхідне розглянути справу і за статтею 14, хоча ситуація є іншою, якщо очевидна нерівність у поводженні при користуванні відповідним правом є

основним аспектом справи (див. згадані вище справи «*Dudgeon*», § 67; «*Chassagnou та інші*», § 89; та «*Timishev*», § 53).

160. Що стосується цієї справи, то Суд зазначає, що Закон «Про боротьбу з дискримінацією» містить конкретної посилання на дискримінацію за ознакою стану здоров'я та інвалідності, а також за ознакою етнічного походження (див. статтю 1 цього закону). Він передбачає низку засобів правового захисту, зокрема встановлення факту дискримінації, заборону дискримінаційних дій та присудження компенсації за шкоду. Засоби правового захисту можуть також бути використані проти органів влади в разі стверджуваного нежиття ними заходів (див. вище, пункт 74).

161. Захист від дискримінації можна отримати в судах загальної юрисдикції, при цьому є можливість подачі апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, а також конституційної скарги. Право не піддаватися дискримінації також гарантується Конституцією Хорватії, а положення Конвенції є нормами прямої дії в Хорватії. Для того, щоб виконати вимогу принципу субсидіарності, заявники, перш ніж подати свої скарги до Суду, повинні спочатку надати національним судам можливість виправити їхню ситуацію та розглянути питання, які вони хочуть передати на розгляд до Суду.

162. На цьому тлі Суд вважає, що позов згідно з положеннями «Закону про боротьбу з дискримінацією» є ефективним внутрішнім засобом правового захисту, і що належне використання цього засобу могло б призвести до встановлення факту стверджуваного порушення та присудження компенсації за шкоду. Якщо позов заявників було б відхилено в судах загальної юрисдикції, вони б мали можливість подати конституційну скаргу, а отже й можливість розгляду їхніх скарг також і Конституційним судом. Однак заявники не скористалися доступними для них засобами правового захисту.

163. Звідси випливає, що ця скарга має бути відхилена за статтею 35 §§ 1 та 4 Конвенції у зв'язку з невичерпанням внутрішніх засобів правового захисту.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

164. Заявники стверджували, що вони не мали ефективного засобу правового захисту стосовно їхніх скарг за Конвенцією. Вони посилалися на статтю 13 Конвенції, яка передбачає:

«Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

A. Прийнятність

1. Стосовно скарг заявників за статтями 3 та 8 Конвенції

165. Суд відзначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище за статтями 3 та 8 Конвенції, а тому її також слід визнати прийнятною.

2. Стосовно скарг заявників за статтею 14 Конвенції

166. Суд вже встановив, що заявники мали доступ до ефективного засобу правового захисту щодо їхньої скарги за статтею 14 Конвенції, а саме - подачі позову згідно з положеннями Закону «Про боротьбу з дискримінацією», яким вони не скористались. Звідси випливає, що ця частина скарги є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до статті 35 §§ 3 (а) та 4 Конвенції.

В. Суть

167. Заявники стверджували, що вони не мали ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого вони могли б отримати захист від актів переслідування та насильства. Суд зазначає, що уряд послався на низку засобів правового захисту, які вони нібито мали у своєму розпорядженні в цьому відношенні. Проте Суд встановив, що жоден із засобів правового захисту, на які посилався уряд, не міг би вирішити ситуацію заявників у зв'язку з їхніми скаргами за статтями 3 та 8 Конвенції.

168. Тому Суд вважає, що заявники не мали ефективних засобів правового захисту стосовно їхніх скарг за статтями 3 та 8 Конвенції. Таким чином, мало місце порушення статті 13 Конвенції у цьому зв'язку.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

169. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

170. Заявники вимагали по 10 тис. євро кожному в якості компенсації за моральну шкоду.

171. Уряд вважав заявлену суму надмірною та необґрунтованою.

172. Беручи до уваги всі обставини даної справи, Суд визнає, що заявникам була спричинена моральна шкода, яку не можливо компенсувати лише самим встановленням порушення. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявникам спільно 11 500 євро в якості компенсації за моральну шкоду, плюс будь-який податок, який може бути їм нарахований.

В. Судові та інші витрати

173. Заявники, які отримали компенсацію за правову допомогу згідно зі схемою Ради Європи, також вимагали 1 206 євро в якості відшкодування витрат, понесених у національних судах, та 4 997,13 євро в якості відшкодування витрат, понесених у Суді.

174. Уряд зазначив, що заявники не надали детального розрахунку своїх вимог.

175. Згідно з практикою Суду заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише тоді, коли буде встановлено, що вони були понесені фактично, що їх не можна було уникнути, та що вони є розумними за розміром. У даній справі, беручи до уваги наявні в нього документи та вищезазначені критерії, Суд вважає, що витрати заявників, понесені у зв'язку зі скаргами, які вони подавали до національних органів влади про їхнє переслідування, по суті були спрямовані на усунення порушення прав за Конвенцією, стверджованого в Суді, і що ці витрати можна взяти до уваги при оцінці вимоги щодо судових витрат (див. справу «*Scordino проти Італії*» (№ 1) [ВП], № 36813/97, § 284, ECHR 2006-V, та «*Medić проти Хорватії*», № 49916/07, § 50, рішення від 26 березня 2009 року). Беручи до уваги наявну в нього інформацію та вищезазначені критерії, Суд присуджує заявникам спільно 1 206 євро в якості відшкодування судових та інших витрат, понесених у національному судовому провадженні, та 3 500 євро в якості

відшкодування витрат, понесених у Суді, за вирахуванням вже отриманих 850 євро в якості компенсації Ради Європи за правову допомогу, плюс будь-який податок, який може бути нарахований заявникам на цю суму.

С. Відсотки у разі несвоєчасної сплати

176. Суд вважає, що відсотки у разі несвоєчасної сплати мають визначатися на підставі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, плюс три відсоткові пункти.

НА ПІДСТАВІ ВИКЛАДЕНОГО СУД ОДНОСТАЙНО:

1. *Оголошує* скарги за статтями 3 та 8, а також скаргу за статтею 13 Конвенції в частині, що стосується скарг за статтями 3 та 8, прийнятними, а решту заяви - неприйнятною;
2. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 3 Конвенції стосовно першого заявника;
3. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 8 Конвенції стосовно другої заявниці;
4. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 13 Конвенції;
5. *Постановляє*,
 - (а) що держава-відповідач повинна сплатити заявникам спільно, протягом трьох місяців з моменту набуття цим рішенням статусу остаточного згідно зі статтею 44 § 2 Конвенції, наступні суми, які повинні бути перераховані у валюту держави-відповідача за курсом, що діятиме на момент здійснення виплати:
 - (i) 11 500 євро (одинадцять тисяч п'ятсот євро), плюс будь-який податок, який може бути нарахований, в якості компенсації за моральну шкоду;
 - (ii) 4 706 євро (чотири тисячі сімсот шість євро), мінус 850 євро (вісімсот п'ятдесят євро), плюс будь-який податок, який може бути нарахований заявникам, в якості відшкодування судових та інших витрат;
 - (б) що зі впливом зазначених вище трьох місяців і до остаточного розрахунку на названі суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, чинної у відповідний період невиплати цих платежів, плюс три відсоткові пункти;
6. *Відхиляє* решту вимоги заявників щодо справедливої сатисфакції.

Сорен Нільсен
Секретар

Анатолій Ковлер
Голова

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.